

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra pedagogiky

Bakalářská práce

Barbora Matějková

Udržitelná móda v rámci environmentální výchovy

Sustainable fashion within environmental education

Praha 2020

Vedoucí práce: doc. PhDr. Hana Kasíková, CSc.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí práce doc. PhDr. Haně Kasíkové, CSc. Za prvé za její pohotovou komunikaci, která probíhala kvůli mému pobytu v zahraničí z velké části přes internet a za druhé za její inspirativní a pečlivé připomínky a opravy. Děkuji mimo jiné za sdílení nadšení při výběru tématu, které mi dodávalo energii po celou dobu práce.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 3. března 2020

Jméno a příjmení

Anotace

Bakalářská práce se zabývá problematikou módního průmyslu jakožto možným tématem pro environmentální výchovu a osvětu. Po definování základních pojmů jako je "environmentální výchova" a „udržitelná móda“ jsme představili projektovou výuku, která je vhodná pro realizaci průřezových témat. Hlavním cílem této práce bylo vytvořit konkrétní vzdělávací blok týkající se negativních aspektů textilního a oděvního průmyslu a ten následně prezentovat na vybrané škole. Vzdělávací program by měl probudit u žáků zájem o danou problematiku, což bude následně ověřeno nabídkou vytvoření projektu. Jednalo by se o SWAP, v našem případě o bezpeněžní výměnu oblečení. Pandemie však znemožnila praktickou realizaci bloku, a tak práce nabízí pouze jeho teoretický návrh.

Klíčová slova

Environmentální výchova, projektová výuka, udržitelná móda, zodpovědnost

Summary

The Bachelor thesis concerns the problems of fashion industry as a possible topic for the environmental education. After defining the basic terms such as „environmental education“ and „sustainable fashion“, we introduced project-based learning which is suitable for realisation of „crossing themes“. The main aim of this thesis was to create a concrete project about negatives aspects of textil and clothing industry and to present it afterwards at a chosen school. This educational programme should get students interested in this problematic which will be tested afterwards while proposing a realisation of concrete project. It would be about SWAP, when participants exchange their clothing they don't use anymore for clothing they will use. However, the pandemic made it impossible to realize the programme so this thesis propose only the theoretical proposal.

Key words:

Environmental education, project-based learning, sustainable fashion, responsibility

Obsah

ÚVOD	7
TEORETICKÁ ČÁST	8
1. ÚVOD DO ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVY	8
1.1. <i>Principy, směry a cíle EVVO</i>	9
1.1.1. Principy	9
1.1.2. Směry	10
1.1.3 Cíle environmentální výchovy	13
2. ENVIRONMENTÁLNÍ SENZITIVITA JAKO VSTUPNÍ BRÁNA	16
3. HISTORICKÝ POHLED NA ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVU	18
4. IMPLEMENTACE EVVO DO VÝUKY	20
5. PROJEKTOVÁ VÝUKA	22
5.1. <i>Projektová výuka a průřezová témata</i>	22
5.2. <i>Projektová metoda</i>	23
6. KOŘENY PROJEKTOVÉ VÝUKY	27
6.1. <i>Pragmatismus</i>	27
6.2. <i>Konstruktivismus</i>	28
7. PROBLEMATIKA ODĚVNÍHO A TEXTILNÍHO PRŮMYSLU	30
8. ODĚVNÍ A TEXTILNÍ PRŮMYSL	31
8.1. <i>Rychlá a pomalá móda</i>	31
9. PROBLEMATICKÉ OBLASTI MÓDNÍHO PRŮMYSLU	33
9.1. <i>Podmínky pracovníků</i>	33
9.2. <i>Životní cyklus oblečení</i>	34
9.3. <i>Dopad na životní prostředí</i>	35
9.3.1. Výrobní materiály	35
9.3.2. Spotřeba vody	36
9.3.3. Chemikálie při výrobě oblečení	37
10. MOŽNÁ ŘEŠENÍ	38
10.1. <i>Udržitelné kolekce řetězců</i>	38
10.2. <i>Alternativy</i>	38
PRAKTICKÁ ČÁST	41
11. EVOKACE	42
11.1. <i>Myšlenkové mapy</i>	42
11.2. <i>Naladění na tematiku</i>	42
11.3. <i>Audiovizuální ukázka</i>	48
12. UVĚDOMĚNÍ.....	50
12.1. <i>Metoda skládkového učení</i>	50
12.1.1. Texty na prostudování.....	50
12.2. <i>Kdo vyrobil mé oblečení?</i>	57
13. REFLEXE	58
13.1. <i>Anonymní dotazování</i>	58
13.2. <i>Diskuze</i>	59
13.3. <i>Metoda volného psaní / metoda nedokončených vět</i>	59
ZÁVĚR	60
BIBLIOGRAFIE	62
ZDROJE	64
SOUPIS POUŽITÝCH OBRÁZKŮ	66

ÚVOD

V dnešní době výrazných klimatických změn se čím dál tím více mluví o tom, že musíme jednat ve prospěch naší planety. Abychom však mohli v její prospěch jednat, musíme k ní mít vypěstovanou senzibilitu, kterou můžeme získat v rámci průřezového tématu Environmentální výchova a osvěta. Tato oblast nabízí nahlédnutí na naše životní prostředí z přírodovědeckého, ale i společenského pohledu, a právě proto bychom do něj mohli a měli zahrnout i problematiku oděvního a textilního průmyslu. Toto odvětví za sebou zanechává nejen obrovskou uhlíkovou stopu, spotřebovává velké množství vody, kterou zároveň i znečišťuje, využívá množství nebezpečných chemikálií, ale má i negativní dopad na miliony pracovníků, kteří musí pracovat v nebezpečných podmínkách a kterým je vyplácena částka často ani nepokrývající existenční minimum.

Jelikož se jedná o tak komplexní téma, metoda projektové výuky se jeví jako vhodná pro jeho zpracování. Cílem této práce bylo vytvořit konkrétní vzdělávací blok týkající se problematiky oděvního a textilního průmyslu, který by byl následně prezentován na vybrané škole. V teoretické části jsou proto poskytnuta východiska pro tvorbu bloku a v praktické části jsou popsány jednotlivé kroky a aktivity. Úspěšnost společně stráveného času a míru probuzení zájmu jsem chtěla zjišťovat tak, že bych studentům na konci bloku nabídla zorganizování jejich vlastního projektu, a to konkrétně bezpečnostní výměny oblečení (SWAP), díky kterému by si mohli sami vyzkoušet jednu z možných alternativ v rámci zodpovědného chování směrem k naší planetě. Situace se nicméně kvůli pandemii změnila a já jsem tak neměla možnost navržený vzdělávací blok prakticky realizovat. Novým cílem se tedy stal pouhý teoretický návrh konkrétního bloku zabývajícího se problematikou oděvního a textilního průmyslu.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Úvod do environmentální výchovy

Definice environmentální výchovy může být stejně komplexní jako výchova sama. Jejím cílem je totiž změnit postoje dětí, působit na jejich chápání, hodnocení a interpretaci světa kolem nás. Zde pak vyvstávají otázky, co je správné a co špatné. Jan Činčera ve své knize uvádí, že přesvědčivé důvody pro environmentální výchovu nejsou, ale že to nemusí být problematický jev, jelikož jsou na tom podobně i mediální, sexuální, výtvarná nebo tělesná výchova. Uvádí, že tyto všechny pochybnosti mohou vést učitele environmentální výchovy k pokoře, otevřenosti ke kritice a nedogmatickosti v jejich práci, což se ve finále může stát nejsilnější stránkou této interdisciplinární výchovy.¹

Pro nabídnutí alespoň nějaké definice bych ráda poskytla volný překlad definice publikované od US EPA – United States Environmental Protection agency:

„Environmentální výchova je proces, který umožňuje jedincům objevovat environmentální problémy, zapojovat se do jejich řešení a aktivně zlepšovat jejich prostředí. Důsledkem toho si jedinci rozvinou hlubší porozumění problémům životního prostředí a dokáží udělat informovaná a zodpovědná rozhodnutí.“²

Je důležité uvědomit si, že za stále rostoucí globální problémy může z velké části právě člověk. Každý jedinec je svým chováním zodpovědný za kvalitu životního prostředí, každý ho může zlepšovat, proměňovat a bohužel i zhoršovat. Skrz toto průřezové téma se společnost snaží ovlivnit chápání a vnímání studentů okolního světa. Mimo jiné se také může podílet na formování jejich životního stylu, a dokonce i celoživotního směřování. Různé definice se mnohdy střetávají v pojmech jako je zodpovědnost, hodnoty či porozumění. Oproti jiným předmětům, jejichž cílem bývá často nabytí určitých znalostí, se tedy EV jeví jako velice komplexní, tedy i problematická oblast. Její cíle jsou stanoveny velmi obecně, objevují se

---

¹ ČINČERA, Jan. Environmentální výchova: od cílů k prostředkům. Brno: Paido, 2007. Edice pedagogické literatury. ISBN 978-80-7315-147-8., str.12

² What is Environmental Education? [online]. [cit. 2020-02-27]. Dostupné z: <https://www.epa.gov/education/what-environmental-education>

terminologické potíže (ekologie, udržitelný rozvoj, environmentální výchova a další) a hodnocení výstupů žáků v tomto předmětu není zdaleka jednoznačné.

V teoretickém uspořádání výuky dochází k propojování zkušeností z jednotlivých oborů, které slouží jako základ pro řešení konkrétních environmentálních problémů týkajících se každého z nás. Obsah učiva je založen spíše na problémových otázkách a není tak žádné překvapení, že s pojmem environmentální výchova se poměrně často pojí pojem projektová výuka, jejíž principy a metody se jeví jako vhodné k integraci průřezových témat do hlavního výukového proudu.

Z hlediska terminologie se dnes oficiálně setkáváme s názvem Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta (EVVO), který byl zakotven v Metodickém pokynu MŠMT 27. října v roce 2008³. Pod pojmem výchova je skryto působení na city a vůli vzdělávaných, vzděláváním je myšleno působení zejména na racionální stránky osobnosti a osvěta je specifické předávání znalostí a dovedností zejména dospělé populaci.

1.1. Principy, směry a cíle EVVO

1.1.1. Principy

Environmentální výchovu lze charakterizovat na základě tří principů⁴:

1. Výchova O životním prostředí

V rámci tohoto principu se jedná především o objevování světa kolem nás, o sbírání informací. Jedná se tedy zejména o empirickou dimenzi.

2. Výchova V životním prostředí

V tomto případě jsou učitelé nabádáni k tomu, aby životní prostředí využili jako zdroj otázek a objevů, které mohou vést ke zlepšení učebního procesu a také k tomu, aby ho využili jako zdroj materiálu pro reálnou výuku. Tento princip by se dal shrnout jako estetická dimenze.

---

³ Metodický pokyn MŠMT k zajištění environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty (EVVO). Praha: MŠMT, 2008.

⁴ PALMER, Joy a Philip NEAL. The Handbook of Environmental Education. Routledge, 1994. ISBN 978-0415093149., str. 19

3. Výchova PRO životní prostředí

Jak již název vypovídá, cílem této oblasti je vzbudit v žácích takové chování, které bude mít pozitivní důsledky pro životní prostředí. Žáci by si měli vybudovat osobní environmentální etiku. Zde se tedy jedná o dimenzi etickou.

Toto schéma jasně vede k myšlence, že realizace environmentální výchovy se nemůže odehrávat pouze v prostorách školy. Vzhledem k tomu, že se ale jedná o poměrně široké definování, není divu, že došlo k mnohým nevhodnými interpretacím a také ke všeobecné nevědomosti. Charles Saylan, spoluautor knihy *The Failure of Environmental Education (And How We Can Fix It)* hovoří o selhání environmentální výchovy, jejíž potenciál bývá nevyužitý. V rozhovoru pro *Yale Environment 360*⁵ upozorňuje na mylnou představu veřejnosti, že když budeme žáky učit o odpovědném chování směrem k životnímu prostředí, začnou se tak automaticky aktivně chovat. To se neděje. Studenti ve škole splní očekávané výstupy, ale neodnesou si principy environmentální odpovědnosti do vlastních životů. Hlavní problém vidí v nevelké důležitosti připisované tomuto předmětu a také v tom, že výuka je mnohdy teoretická a přímo se nedotýká životů žáků. Zde bych si dovolila udělat malou odbočku směrem k metodické podpoře EVVO⁶, kde je jedním z propojujících témat environmentální výchovy právě vztah k místu. Toto téma apeluje na sounáležitost žáka s městem a regionem, ve kterém žije. V takovém případě totiž žák ví, že svou vlastní činností se podílí na zlepšení situace v místě jeho bydliště, tudíž na zlepšení jeho vlastního života. Z oné obecnosti a relativní neuchopitelnosti environmentální výchovy pak vznikají směry, které se dotýkají buď teoretických znalostí, formování postojů nebo rozvoje kompetencí. Setkáváme se zejména se třemi proudy.

1.1.2. Směry

1. Pozitivistické proudy
2. Interpretivistické směry
3. Kritické proudy

---

⁵NIJHUIS, Michelle. Green Failure: What's Wrong With Environmental Education? Interview in Yale Environment 360 with Charles Saylan, [online]. [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: https://e360.yale.edu/features/green_failure_whats_wrong_with_environmental_education

⁶Doporučené očekávané výstupy: Environmentální výchova v základním vzdělávání. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2011. ISBN 978-80-87000-76-2., str. 13

Z **pozitivistického** proudu se v našem prostředí zrodila tzv. ekologická výchova, jejíž pojem je problematický, jelikož se poměrně často využívá ve stejném významu jako výchova environmentální. Tyto dva termíny je ale třeba oddělit a ekologickou výchovu vnímat jako tradiční směr environmentální výchovy.

Ekologie jakožto věda je v původním slova smyslu obor, který se zabývá vztahem organismů navzájem a jejich vztahem s okolím.

Oproti tomu Environmentalistika klade důraz na působení člověka a ekosystémů. Nicméně však v české profesní komunitě existuje dohoda, že budou oba termíny chápány stejně⁷.

Ekologická výchova je zaměřena na poznání přírody a jejich základních procesů a v této podobě se jedná především o přírodovědnou nauku, v níž se na přírodu nahlíží hlavně rozumovými prostředky.⁸ Základem je přímý kontakt s přírodou, který je nenahraditelný výukou o přírodě z vnitřku učebny. Děti se mohou učit o zvířatech skrz přímou zkušenost se zajatými nebo ochočenými zvířaty, anebo mohou poznávat fungování přírody skrz vlastní zkušenost na školních pozemcích. Tento druh poznávání bývá často zajištěn naučnými výlety do přírody či naučnými stezkami, jinou formou může být například sbírka různých přírodnin a následná činnost s nimi. Například alternativní proud vzdělávání podle M. Montessori má jako běžnou součást školní výbavy přírodní materiály, díky kterým školní prostor není natolik izolován od běžného života.

Interpretivistických směrů je mnoho, spojuje je však prožitek jakožto základní prostředek. Ve výuce se častěji vychází od studentů samotných a od jejich vlastní dosavadní zkušenosti s okolním světem. Patří sem Globální výchova, která bude rozvedena níže, Výchova o Zemi a Hlubině ekologická výchova.⁹

Koncept globální výchovy přichází z anglosaského prostředí jako reakce na spontánní globalizaci celého světa. V jejích osnovách dochází k propojení otázek rozvoje člověka,

---

⁷ Ekologická výchova [online]. 2010 [cit. 2020-02-23]. Dostupné z: <http://www.enviweb.cz/82064>

⁸ ČINČERA, Jan. Environmentální výchova: od cílů k prostředkům. Brno: Paido, 2007. Edice pedagogické literatury. ISBN 978-80-7315-147-8., str 17.

⁹ ČINČERA, Jan. Environmentální výchova: od cílů k prostředkům. Brno: Paido, 2007. Edice pedagogické literatury. ISBN 978-80-7315-147-8.

životního prostředí a společnosti, je tedy podmíněna nejen ekologicky, ale i společensky. K vytvoření globálního pohledu na svět musí být splněny následující cíle:¹⁰

- I. Rozvíjení holistického myšlení
- II. Seznámení se se současným stavem planety
- III. Porozumění vlastnímu vztahu k planetě, uvědomění si vlastního zapojení do společnosti
- IV. Podpora kulturní a etnické diverzity

Tyto cíle jsou odvozeny ze čtyřdimenzionálního modelu vytvořeného D.Selbym a G.Pikem¹¹

- I. Prostorová dimenze, která zdůrazňuje vzájemnou provázanost světa
- II. Časová dimenze, která podtrhuje vnímání minulosti, přítomnosti a budoucnosti. Důležitý apel na to, že budoucnost není předem dána a my všichni ji můžeme svým chováním ovlivnit
- III. Problémová dimenze, která shrnuje globální problémy, jež mají negativní dopady na lidské zdraví a životní prostředí
- IV. Vnitřní dimenze, která vede žáky k porozumění sobě samým

Globální výchova se tedy zaměřuje nejen na témata přicházející z přírodního či společenského dění, jako je problematika zdraví, médií, občanství, životního prostředí, kulturní odlišnosti a další, ale i na témata týkající se porozumění sobě samému. Měla by rozvíjet kreativitu, imaginaci a další sociální dovednosti. Můžeme ji chápat buď jako směr environmentální výchovy, jako je to uvedené zde, anebo můžeme naopak EV vnímat jako součást globální výchovy, jelikož ona se právě snaží spojit všechny „výchovy k“¹² (výchova k míru, rozvojová výchova, multikulturní výchova a výchova environmentální) dohromady. Snaží se mimo jiné také o plný, holistický rozvoj lidské osobnosti.

Kritický proud neboli výchova pro udržitelnost se objevil koncem osmdesátých let jako reakce na výše zmíněné směry¹³. Tento směr snažící se o ještě širší pohled na environmentální

---

¹⁰ HORKÁ, Hana. Učitel a globální výchova. *Pedagogika* [online]. 1997, XLVII, 238-246 [cit. 2020-02-23]. Dostupné z: https://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?page_id=118&lang=cs, str. 239,

¹¹ PIKE, Graham; SELBY, David. *Globální výchova*. Praha: Grada, 1994. ISBN 80-85623-98-6., str. 322

¹² ČINČERA, Jan. *Environmentální výchova: od cílů k prostředkům*. Brno: Paido, 2007. Edice pedagogické literatury. ISBN 978-80-7315-147-8., str. 23

¹³ ČINČERA, Jan. *Environmentální výchova: od cílů k prostředkům*. Brno: Paido, 2007. Edice pedagogické literatury. ISBN 978-80-7315-147-8., str. 45-47

problematiku se setkal jak s absolutním přijetím, tak s absolutním odmítnutím. Kritika spočívá především ve varování před hrozbou, že takto založený směr nevede k výchově a vzdělávání, ale k indoktrinaci. Jedním ze základních rysů tohoto směru je ovlivňování akčních kompetencí studentů. Výuka bývá proto často založena na déle trvajících projektech, kdy se žáci zaměří na nějakou konkrétní problematiku, shromáždí informace a na závěr celou práci shrnou – ať už v podobě diskuze nebo hry s rolemi. Problémem se může stát to, že výuka bývá založena jenom na oné akci, kdy chybí budování znalostí. Na druhou stranu je velkým pozitivem tohoto směru jeho apelování na proměnu školy a jejího zapojení do komunity.

1.1.3 Cíle environmentální výchovy

V roce 1997 se konala mezivládní konference o environmentální výchově v Tbilisi, kde se mimo jiné hovořilo samozřejmě i o cílech této výchovy. Dovolila bych si zde poskytnout volné překlady několika pasáží, jelikož se mi zdají nejpřesnější.

„Environmentální výchova by měla být integrována do celého systému formálního vzdělávání na všech úrovních, aby poskytla nezbytné vědomosti, porozumění, hodnoty a dovednosti potřebné pro širokou veřejnost a mnohé profesní skupiny, aby se mohli zapojit do navrhování řešení environmentálních otázek“¹⁴

„Nejvyšším cílem environmentální výchovy je umožnit lidem porozumět složitostem environmentální problematiky a potřebě národů přizpůsobit jejich aktivity a usilovat o jejich vývoj směrem, který je v souladu s životním prostředím.“¹⁵

„Správně chápaná environmentální výchova by měla představovat všeobecné celoživotní vzdělávání reagující na změny v rychle se měnícím světě. Měla by jedince připravovat na život pomocí pochopení hlavních problémů současného světa, a zajištění dovedností a vlastností

---

¹⁴Intergovernmental Conference on Environmental Education, Tbilisi, USSR, 14-26 October 1977: final report. In: UNESCO digital library [online]. 1978 [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000032763>

¹⁵Intergovernmental Conference on Environmental Education, Tbilisi, USSR, 14-26 October 1977: final report. In: UNESCO digital library [online]. 1978 [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000032763>, p. 13

potřebných pro zastávání aktivní role směrem ke zlepšování života a ochraně životního prostředí s náležitým ohledem věnovaným etickým hodnotám.“¹⁶

V Českém prostředí se s cíli EVVO můžeme nejlépe seznámit ve dvou dokumentech: *Cíle a indikátory pro EVVO v České republice* a *Metodická podpora EVVO pro základní vzdělávání*. Obecný cíl environmentální výchovy spočívá v rozvoji kompetencí pro environmentálně odpovědné jednání, které nelze konkrétně definovat, jelikož je vždy spjato se současným, následně pak budoucím stavem životního prostředí. Role školy tak spočívá v motivaci k takovému jednání na osobní, občanské a profesní úrovni.

Konkrétní kompetence (znalosti, dovednosti a postoje) pro odpovědné jednání jsou rozvíjeny v jednotlivých oblastech¹⁷, ve kterých jsou očekávány specifické výstupy a cíle.

I. Vztah k přírodě

rámcové cíle: budování citlivosti k přírodě, potřeby kontaktu s přírodou

II. Vztah k místu

rámcové cíle: práce s pocitem sounáležitosti žáka s místem a regionem, ve kterém žije, probouzení pocitu zodpovědnosti za něj

III. Ekologické děje a zákonitosti

rámcové cíle: rozvíjení dovedností, schopností a zájmu pro porozumění ekologickým dějům a zákonitostem

IV. Environmentální problémy a konflikty

---

¹⁶Intergovernmental Conference on Environmental Education, Tbilisi, USSR, 14-26 October 1977: final report. In: UNESCO digital library [online]. 1978 [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000032763>, p. 24

¹⁷ CÍLE A INDIKÁTORY PRO ENVIRONMENTÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ, VÝCHOVU A OSVĚTU V ČESKÉ REPUBLICE [online]. In: . prosinec 2011 [cit. 2020-02-23]. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/cile_indikatory_evvo_dokument/\\$FILE/OEDN-Cile_a_indikatory_EVVO-20110118.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/cile_indikatory_evvo_dokument/$FILE/OEDN-Cile_a_indikatory_EVVO-20110118.pdf), str. 6

rámcové cíle: rozvíjení schopností analýzy problémových situací, schopností formulovat vlastní názor a schopností spolupráce a komunikace při hledání řešení

V. Připravenost jednat ve prospěch životního prostředí

rámcové cíle: znalosti principů ochrany přírody, spotřebitelského chování a šetrného zacházení s přírodou, vědomí vlastního vlivu a možností aktivního ovlivňování svého okolí

2. Environmentální senzitivita jako vstupní brána

Jestliže se má udržitelný rozvoj setkat s realitou v plné síle, musí dojít ke zvýšení ekologického vědomí lidí. Environmentální výchova je jedním z klíčových prostředků k prevenci ochrany životního prostředí a je tak tedy logické, že patří mezi základní pilíře pro udržitelný rozvoj. Myslím si, že bych neměla opomenout fakt, který zmiňuje Karel Kunc, že většina lidí zejména západního světa vyrostla v městském prostředí.¹⁸ Tito lidé tak ztratili dříve běžné napojení na přírodu a prostředí, v němž má příroda a její potřeby pouze zanedbatelné místo, považují za normální. Jednou z nejdůležitějších cílových oblastí je právě environmentální senzitivita, pod kterou se rozumí: „*Citlivost, vztah a empatie vůči přírodě a životnímu prostředí, včetně citlivého vztahu ke zvířatům a rostlinám*“¹⁹. Tato citlivost je jakýmsi klíčem k zájmu žáků učit se o životním prostředí a podnikat aktivní kroky k jeho ochraně. Ve vybudování této vnímavosti vzhledem k přírodě hrají velkou roli rodinné hodnoty a zejména přímé zkušenosti dětí s přírodou v mladším věku, kdy je zvědavost o okolní svět přirozeným jevem. Šance, že se žáci budou v budoucnu chovat aktivně v otázkách ochrany životního prostředí je tedy spíše spjatá s užším sociálním zázemím žáka. Vzhledem k tomu, že se s odchodem žáků na druhý stupeň obrací pozornost spíše k sociálnímu okolí, není žádným překvapením, že se témata přírody a vztahu k ní objevují spíše v mateřských školách a na prvních stupních. Metodické portály však nabádají k tomu, aby se s environmentální senzitivitou pracovalo i na druhých stupních.

Z výzkumu týkajícího se environmentální senzitivity provedeného v rámci publikace *Environmentální výchova z pohledů učitelů* vyplývá, že učitelé jsou schopni rozvíjet tuto vnímavost směrem k přírodě ve chvíli, kdy byla již vytvořena v předchozích stupních vzdělávání. Učitelé vnímají důležitost této vlastnosti, ale také si jsou vědomi těžkostí, které přináší moderní doba. Je čím dál tím složitější zaujmout žáky tím, co je kolem nás, když si mohou pohodlně všechno najít na svých elektronických zařízeních. Velkou výhodou spatřují v přímém kontaktu s přírodou, který se může uskutečnit skrz přírodní učebnu. Tato učebna pak bývá často využívána i učiteli jiných než přírodovědných předmětů.²⁰

---

¹⁸ KUNC, Karel. Environmentální vzdělání a výchova. Praha: Ministerstvo životního prostředí České republiky, 1996. Services for universities. ISBN 80-7078-363-X., str. 18

¹⁹ Doporučené očekávané výstupy: Environmentální výchova v základním vzdělávání. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2011. ISBN 978-80-87000-76-2., str. 6

²⁰ Environmentální výchova z pohledu učitelů. Brno: MuniPress, 2016. ISBN 978-80-210-8440-7, str. 25-38

Na dobře rozvinutou senzitivitu pak nasedají další klíčová témata, mezi která patří: zákonitosti, problémy a konflikty, výzkumné dovednosti a znalosti a akční strategie²¹.

V rámci zákonitostí by měl žák pochopit základní principy fungování přírody. Pakliže žák těmto základům porozumí, může si jich začít všimnout kolem sebe a propojovat je s vlastním životem. Tato oblast je na druhém stupni následně promítnuta do předmětů chemie, zeměpisu a přírodopisu. Po získání těchto základních dovedností se žáci mohou zaměřit na problémy a konflikty, které se týkají environmentálních obtíží. Cílem je seznámit žáky s podstatou této problematiky jak z hlediska přírodních, tak společenských věd a rozvinout u nich schopnost analýzy. Po prozkoumání vědeckých pohledů na problematiku spojenou s životním prostředím se žáci učí samostatnému zkoumání a hledání možných řešení. Posledním krokem je odpovědné environmentální chování, které povede k nejšetrnějšímu jednání směrem k přírodě. Doporučuje se akční strategie rozvíjet v posledních ročnících druhého stupně a základním předpokladem je vzbudit v žácích pocit, že oni jakožto jednotlivci mohou stav životního prostředí změnit. Toto chování může mít několik podob²²:

1. Ekomanagement – žáci jsou v přímém kontaktu s přírodou...
2. Spotřebitelství – ovlivňování trhu například kupováním ekologických výrobků...
3. Přesvědčování – žáci nabádají ostatní k odpovědnému jednání...
4. Politické akce – komunikace se zastupiteli...
5. Právní akce – petice...

---

²¹ Doporučené očekávané výstupy: Environmentální výchova v základním vzdělávání. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2011. ISBN 978-80-87000-76-2., str. 5

²² Doporučené očekávané výstupy: Environmentální výchova v základním vzdělávání. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2011. ISBN 978-80-87000-76-2., str. 11

3. Historický pohled na environmentální výchovu

Pojem „environmentální výchova“ se ve společnosti objevil poprvé v roce 1947 na konferenci Mezinárodní unie ochránců přírody.²³ Uběhlo 30 let, během kterých se termín objevil například na konferenci ve Stockholmu, než se konala první mezinárodní konference o environmentální výchově v Tbilisi. Již na konferenci v roce 1977 se hovořilo o závažných environmentálních problémech, které nabraly na síle spolu s rychlým vědeckým vývojem a změnami v technologiích a společnosti. Došlo k uvědomění, že některé lidské aktivity mohou mít až nevratné následky. Člověk by se měl o své okolí starat tak, aby ho přenechal dalším generacím nejen nepoškozené, ale i obohacené. Vzdělání hraje v problematice životního prostředí zásadní roli. Integrovaní environmentální výchovy do formálního, ale i neformálního vzdělávání by mělo přinést potřebné porozumění a znalosti k ochraně a proaktivnímu jednání vzhledem k naší planetě. Nejedná se ale jen o přírodu, v rámci tohoto předmětu by mělo taktéž dojít k pochopení závislosti mezi politikou, ekonomikou a ekologií v moderním světě. Důležitým cílem je pěstování zodpovědnosti a solidarity mezi národy, což je zásadní bod k vyřešení problémů na globální úrovni. V záznamu z konference lze možná nalézt i základ pro tak oblíbené propojení s projektovou výukou, neboť dokument nabádá ke změnám učebního přístupu. Realizace EV by měla být problémově a akčně orientována. Díky tomuto přístupu, kdy se výuka přibližuje k prostředí a životům žáků, by mohlo dojít díky realizaci EV k závažným proměnám vzdělávacích systémů.²⁴

V Českém prostředí byla EV až do roku 1989 spojena hlavně s činností biologů, nadšením učitelů či různých neziskových iniciativ. Mezi takové patří například nezávislé hnutí *Brontosaurus*, jehož kořeny sahají až do roku 1974. Toto seskupení v dnešní době nabízí různé přednášky, tematická setkání, dětské tábory nebo další dobrovolnické akce. Dále se o zvýšení popularity zasloužila střediska ekologické výchovy, která začala nabízet hotové programy pro školy, jež se staly kontrastem k tehdejší formě výuky. Reálný výzkum se však objevuje až počátkem nového století a opírá se především o časopis *Envigogika*, jehož první číslo bylo publikováno v prosinci roku 2006.²⁵ Toto periodikum, které je vydáváno Centrem pro otázky

---

²³ ČINČERA, Jan. Environmentální výchova jako průřezové téma: podkladová studie. Brno: Masarykova univerzita, 2017, str. 12

²⁴ Intergovernmental Conference on Environmental Education, Tbilisi, USSR, 14-26 October 1977: final report. In: UNESCO digital library [online]. 1978 [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000032763>, str. 12

²⁵ About the Journal [online]. [cit. 2020-02-27]. Dostupné z: <https://envigogika.cuni.cz/index.php/Envigogika/about>

životního prostředí UK v rámci nakladatelství Karolinum stojí na principu otevřeného přístupu. Na internetových stránkách jsou volně dostupné články, bohatý seznam zdrojů a vzniká tak otevřený prostor pro diskuzi.

V dnešní době je asi nejvýznamnějším pilířem pro EVVO organizace *Pavučina*²⁶, která zastřešuje síť středisek ekologické výchovy. Mimo programy určené pro celé území České republiky, které nabízejí od roku 2001, organizují také denní i delší výukové pobyty, vzdělávací semináře pro pedagogy, mimoškolní aktivity, ale také akce pro širokou veřejnost. Tato organizace dlouhodobě spolupracuje s Ministerstvem životního prostředí a zasluhuje se na naplňování Státního programu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty a environmentálního poradenství, jež byl stanoven na léta 2016-2025.

---

²⁶ Programy [online]. [cit. 2020-02-27]. Dostupné z: <http://www.pavucina-sev.cz/rubrika/60-PROGRAMY/index.htm>

4. Implementace EVVO do výuky

Implementace EVVO se v dnešní době opírá hlavně o dva základní přístupy.²⁷

1. Instrumentální přístupy
2. Emancipační přístupy

Instrumentální přístup vychází z vymezení čtyř úrovní environmentální výchovy (porozumění ekologickým principům, porozumění environmentálním konfliktům a hodnotám, znalosti a dovednosti pro výzkum těchto konfliktů, dovednosti pro odpovědné environmentální chování) a z modelu REB. Model odpovědného environmentálního jednání, který byl rozšířený hlavně v první polovině 90. let, na jedné straně souvisel s mimoškolním rozvíjením environmentální senzitivity u žáků, na straně druhé zdůrazňoval to, že každý žák může svým aktivním zapojením ovlivňovat stav životního prostředí. Hlavním cílem tohoto přístupu je tedy formovat proenvironmentální chování, které je považováno jako základ pro řešení problémů zužujících naši planetu. Tento přístup typicky slouží k dosažení předem stanovených cílů a projevuje se rozvíjením jednotlivých oblastí environmentální výchovy.

Emancipační přístupy jsou na rozdíl od těch instrumentálních založené na tom, že žáci si sami určují a formují cíle i prostředky a učitel funguje pouze jako ten, kdo ulehčuje proces učení. Tento přístup tak více pracuje s rozvíjením osobních kompetencí jedince, s akčními kompetencemi než s formováním jeho chování. Cílem tohoto přístupu je tedy stanovit takové podmínky výuky, během kterých si budou moci žáci stanovovat a formulovat vlastní cíle. Pro takovou atmosféru je potřeba vytvořit demokratické prostředí, které z velké části narušuje tradiční nadřazené postavení učitele nad žáky.

Realizace EVVO v Českém prostředí

Podkladová studie s názvem „*Environmentální výchova jako průřezové téma*“ publikována Doc. Janem Činčerou, Ph.D. ukazuje, že Česká republika s touto výchovou pracuje poměrně dobře. Realizace environmentální výchovy je financována státem a je z velké části

---

²⁷ ČINČERA, Jan. Environmentální výchova jako průřezové téma: podkladová studie. Brno: Masarykova univerzita, 2017, str. 5-7

založená na spolupráci škol s mimoškolními organizacemi, které bývají učiteli hodnoceny jako velmi kvalitní a profesionální. Školy mají nejčastěji zájem o kratší ekologické výukové programy a vybírají si je na základě ceny, vzdálenosti a zkušenosti. Jako problematrické faktory se však mohou jevit například nerovnoměrné rozprostření středisek ekologické výchovy, neodpovídající vzdělání pedagogických pracovníků nebo dostupnost programů, které uplatňují problematrické postupy a jejich účinnost není jistá. Co se týče realizace EVVO přímo ve školách, nejčastěji je integrována do přírodovědných předmětů, kde jsou probírána hlavně témata ekologických zákonitostí. Na základních školách žáci poměrně často jezdí na terénní výjezdy, ale samotná výuka bývá málokdy realizována ve venkovním prostředí. Jako slabou stránkou se jeví fakt, že u žáků nebyvají rozvíjeny badatelské dovednosti a kompetence, učitelé se spíše zaměřují na globální než na lokální problémy a ve většině případech stále převládá direktivní přístup vyučujících, který nedává žákům prostor pro jejich vlastní iniciativu. I přesto, že je u nás environmentální výchova poměrně dobře rozvinutým oborem, ve srovnání s mezinárodním diskurzem se jeví poměrně zastarale.²⁸

Realizace environmentální výchovy se samozřejmě liší v každé zemi, nicméně se stále jedná o naši planetu, která je pouze jedna, a tak všechny přístupy sdílí určité základní rysy:

- **Interdisciplinarita** – v dnešní době je EV stále častěji založena na integraci dvou dimenzí, a to přírodovědecké a společenskovední
- **Rostoucí význam kompetencí** – Posun od původního důrazu na znalosti k důrazu na dovednosti a kompetence
- **Celoškolní přístup** – EV není pouhým předmětem, měla by se týkat i například ekologizace provozu školy nebo spolupráce s místní komunitou
- **Důraz na projektovou výuku** – vzhledem k rostoucímu významu kompetencí se více a více zdůrazňuje důležitost dlouhodobých žákovských projektů, které vycházejí z emancipačního přístupu. Dobře vystavený projekt souvisí s každodenním životem žáků a oni tak mohou na danou problematiku nahlížet jako na něco, co se jich bezprostředně týká, což se může pozitivně promítnout do jejich motivace.

---

²⁸ ČINČERA, Jan. Environmentální výchova jako průřezové téma: podkladová studie. Brno: Masarykova univerzita, 2017, str. 9-14

5. Projektová výuka

Projektová výuka se objevuje začátkem 20. století na území USA a vychází zejména z pragmatické pedagogiky. Různí představitelé definují tento přístup jinak, ale v mnohém se samozřejmě shodují. Projektová výuka stojí zejména na žakově vlastní zkušenosti a projekty souvisí s jeho běžným životem, díky čemuž si žák uvědomuje užitečnost a důležitost daného projektu, který vždy směřuje ke konkrétnímu cíli. Tato výuka však nesouvisí jen s hromaděním znalostí, ale také s utvářením **odpovědnosti**, jelikož žáci pracují samostatně a jen oni samotní jsou tak zodpovědní za konečný výsledek. Znalosti žáků se spolu s rostoucím množstvím informací staly rozškatulkované do jednotlivých přihrádek a oni tak často nedokáží vědomosti z jednoho předmětu použít v předmětu jiném, natož pak v každodenním životě. Možná právě proto se tento přístup vrátil na scénu, jelikož s přibývajícimi informacemi a se změnou pozice školy, která již není jediným zdrojem informací, se žáci potřebují pro život naučit vybírat z rozličných informací a skládat je do smysluplných celků.

Škola, která pracuje s projekty sama sebe prezentuje jako „*dílnu poznání*“ a nikoliv jako „*chrám poznání*.“²⁹ Právě tento přístup tak může z transmisivní školy vytvořit školu konstruktivní, kde učitel nepředává hotové znalosti, ale kde vytváří podmínky pro tvorbu poznání. Jedním z více základních rysů je interdisciplinarita, nebo-li propojenost mezi jednotlivými předměty, potažmo znalostmi, což se může v našem kontextu jevit problematicky, protože učitelé nejsou vybaveni a připraveni na mezioborovou spolupráci a projektová výuka tak často probíhá spíše intuitivně.³⁰

5.1. Projektová výuka a průřezová témata

Průřezovými tématy se rozumí témata, která jsou aktuální a která mají především působit na rozvoj osobnosti žáků v oblasti hodnot, postojů a jednání. *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia* doporučuje realizaci těchto témat skrz semináře, kurzy, besedy, anebo také samostatné **projekty**.³¹ Obecně lze vhodnost projektové výuky potvrdit právě tímto oficiálním

---

²⁹ VALENTA, Josef. Pohledy: projektová metoda ve škole a za školou. Praha: IPOS - Informační a poradenské středisko pro místní kulturu, 1993. ISBN 80-7068-066-0. str. 8

³⁰ DVOŘÁKOVÁ, Markéta. Projektové vyučování v české škole: vývoj, inspirace, současné problémy. Praha: Karolinum, 2009. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 978-80-246-1620-9. Str. 5

³¹ *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2007. 100 s. [cit. 2020-01-28]. ISBN 978-80-87000-11-3. Dostupné z WWW: <http://www.nuv.cz/file/159>, str. 65

dokumentem, jelikož v kapitole týkající se principů Rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia lze naleznou například tuto informaci: „*podporuje komplexní přístup k realizaci vzdělávacího obsahu, včetně možnosti vhodného propojování, a předpokládá volbu různých vzdělávacích postupů, různých metod a forem výuky ve shodě s individuálními potřebami žáků.*“³² Z pohledu Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání se může projektová výuka hodit i pro rozvoj klíčových kompetencí, mezi které patří: „*Kompetence k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské a pracovní.*“³³ V předešlé kapitole týkající se implementace EVVO do výuky jsou zmíněné její základní rysy: Interdisciplinarita, důraz na kompetence, celoškolský přístup a důraz na projektové vyučování. Mezi základní znaky projektového vyučování patří právě mezioborovost, jelikož se často v rámci jednoho projektu propojují poznatky z více oblastí. Vzhledem k samostatné činnosti žáků, k jejich vnitřní motivaci jakožto základu pro realizaci jakéhokoliv projektu, ke komunikaci s ostatními, jsou přínosy v oblasti kompetencí také jasně zřetelné. Co se týče celoškolského přístupu, který je pro realizaci EVVO vhodný, projekty se dají realizovat buď v rámci jedné třídy, anebo v rámci více tříd potažmo celé školy.

5.2. Projektová metoda

Snad nejdůležitějším znakem projektové metody je konkrétnost otázky a práce a to, aby žák přijal úkol za svůj a přijal za něj plnou odpovědnost.³⁴ Podle Rudolfa Žanty, autora knihy *Projektová metoda. Pokus o řešení pracovní školy*, znamená projekt „*skutečný život.*“³⁵ Projektová metoda se přibližuje praktickému všednímu životu, a řadí se tak mezi nejstarší vyučovací a výchovné metody vůbec, jelikož již domorodci stavěli své chatrče právě na základě projektů. To, co si člověk prožije, to, do čeho vloží své vlastní úsilí, to mu v paměti zůstane daleko déle než to, co si do paměti vloží prázdným memorováním již hotových faktů. Celá činnost v rámci projektu se tak prakticky opírá o žákův vztah k dané aktivitě. Právě proto musí být cíl každého projektu konkrétní, aby mohl jasně řídit celý proces a aby žáky motivoval k jeho naplnění. V takových situacích se pak u žáků objevuje přirozený zájem o poznání, jelikož v tom vidí smysl a dosahování různých poznatků je nezbytné pro naplnění cíle. Projektové vyučování

---

³² Ibid., str. 6

³³ LOJDOVÁ, Kateřina. Projektové vyučování: skripta ke kurzu 13.12.2012 [online]. , 1-22 [cit. 2020-01-28]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/978053-Projektove-vyucovani-skripta-ke-kurzu-13-12-2012-mgr-katerina-lojdova.html>, str 5

³⁴ Ibid. Str. 34

³⁵ Ibid, str. 10

také mimo jiné ukázalo prospěchy v oblasti mravní výchovy, jelikož díky samostatné činnosti a plné odpovědnosti může žák rozvíjet činnost vůle, překonávání překážek, komunikaci s ostatními žáky, případně odborníky. I přesto, že nic jako jednotná definice projektového vyučování neexistuje, opírá se tento přístup o několik základních principů.³⁶

1. důraz je kladen na dítě a jeho potřeby
2. důraz na aktuální situaci – v projektech se pracuje s tématy, které přicházejí z osobní situace dětí, z jejich komunity, zkrátka se pracuje s tím, co je dětem známé a přirozené
3. interdisciplinarita
4. seberegulace – projekt je hlavně záležitostí žáků, nikoliv jejich vyučujícího
5. orientace na produkt – každý projekt přináší nějaký produkt, který potvrzuje smysl učení, průběžná dokumentace a následná prezentace celé činnosti
6. skupinová činnost – jelikož na projektech pracuje více lidí, přirozeně tento způsob posiluje sociabilitu, týmového ducha, a to se pozitivně podílí i na výkonnosti učení
7. společenská relevantnost – skrz projekt může dojít k propojení života ve škole se životem mimo školu, často se tak na projektech mohou podílet i rodiče nebo lidé pocházející mimo školní prostředí

Projekt je také oproti statickému učivu dynamický a konkrétní a uspořádává vědění do předem uvážených celků, ve vztahu k praktickému vědění. Projekt, který je přirozeně spojen s tvořením a tvorbou je jakýmsi střediskem, kolem kterého se hromadí všechna fakta a z toho následně vzniká jeden velký celek. Tomuto jevu se říká koncentrace, která může: nahradit přítomnost více předmětů, být využita v rámci jednoho předmětu, orientovat učivo k jednomu ústřednímu tématu nebo být využita pro hledání vztahů mezi více předměty.³⁷ Aby byl takový celek účinnou náhradou za statické učivo, musí splňovat jisté vlastnosti. Jedná se například o:³⁸

- přítomnost ústřední myšlenky, díky které mohou znalosti postupovat kupředu a na kterou se nabalují fakta

---

³⁶ VALENTA, Josef. Pohledy: projektová metoda ve škole a za školou. Praha: IPOS - Informační a poradenské středisko pro místní kulturu, 1993. ISBN 80-7068-066-0. str. 9

³⁷ VALENTA, Josef. Pohledy: projektová metoda ve škole a za školou. Praha: IPOS - Informační a poradenské středisko pro místní kulturu, 1993. ISBN 80-7068-066-0. Str. 4

³⁸ ŽANTA, Rudolf. Projektová metoda: pokus o řešení pracovní školy. Praha: Dědictví Komenského, 1934. Časové otázky a rozpravy pedagogické. Str. 6-12

- kořeny takového celku jsou v praktickém běžném životě
- takový celek se skládá z mnoha částí, které spolu všechny souvisí a které tak z celé jednotky vytvářejí živý útvar, kde se všechno navzájem ovlivňuje
- nejedná se o abstrakci, u dětí příslušného věku je možné rozvíjet abstraktní myšlení při diskutování o projektu, cíl takového celku však musí být konkrétní

Ve středu vždy stojí jedno ústřední téma, ale v rámci celého projektu se na něj nahlíží očima různých předmětů. Například projekt týkající se historie obce tak může obsahovat část matematickou, přírodovědeckou, estetickou, jazykovou, historickou atd.. Studenti se do tématu často ponoří na několik týdnů a skrz různé náhledy získávají komplexní znalosti ohledně dané problematiky. Ústřední tematika bývá sama o sobě tak komplexní, že na ni ani nelze nahlížet v rámci jednoho jediného předmětu, poněvadž by to vedlo ke zkresleným závěrům.

Dalším důležitým bodem je vymezení pojmy „projekt“ a „problém“, jejichž významy bývají často zaměňovány. Problém je něco, co vyzývá k odpovědi, co stojí mimo žáka, týká se jeho intelektuální sféry, je objektivní a může v sobě obsahovat projekty. Na druhou stranu projekt je výzvou k produkci, vychází z nitra žáka, souvisí spíše s vůlí a odpovědností, je subjektivní a může obsahovat problémy – čím víc problémů v jednom projektu máme, tím bývá jeho přínos cennější.³⁹

Tvorba projektu není snadná činnost, jelikož prvotní situace pro vznik projektu, pakliže tedy přichází ze strany učitele, by měla být nenucená. Může se však také ale stát, že se tou první situací stane nahodilá okolnost. První etapa je spjata hlavně s motivací žáků a volbou cíle.⁴⁰ Ve druhé etapě dochází k plánování celé činnosti. V tomto bodě by mělo docházet ke spolupráci mezi učitelem a žáky, jelikož: učitel nemusí mít vždy ty nejlepší nápady a nejlépe rozumíme tomu, co jsme sami vytvořili. Žáci ale na druhou stranu nemusí vědět, jak správně takový plán vytvořit. Třetí etapou je realizace plánu, která je nejtěžší pro učitele. „*Učitel má nechat dětem co nejvíce samostatnosti, a přece musí mít projekt stále v rukou.*“⁴¹ Učitel dohlíží na celou činnost, zajišťuje soustavnost a pořádek a snaží se dohlédnout na to, aby každý krok směřoval směrem k cíli. Obecně by v této fázi mělo docházet ke vzájemnému učení. Poslední, čtvrtou

³⁹DVOŘÁKOVÁ, Markéta. Projektové vyučování v české škole: vývoj, inspirace, současné problémy. Praha: Karolinum, 2009. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 978-80-246-1620-9. Str. 34

⁴⁰ DVOŘÁKOVÁ, Markéta. Projektové vyučování v české škole: vývoj, inspirace, současné problémy. Praha: Karolinum, 2009. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 978-80-246-1620-9. Str. 35

⁴¹ ŽANTA, Rudolf. Projektová metoda: pokus o řešení pracovní školy. Praha: Dědictví Komenského, 1934. Časové otázky a rozpravy pedagogické. str. 21

etapu je zhodnocení produktu, který může být praktický i teoretický. Může se jednat o prezentaci žákovské práce nebo o přímé využití výsledného produktu.

6. Kořeny projektové výuky

6.1. Pragmatismus

Až do konce 19. století byly všechny pedagogické teorie na území USA přebírány z Evropy. Na konci tohoto století však došlo k výrazným společensko-vědním proměnám a tyto změny vyžadovaly nový přístup ve vzdělávání dalších generací. Základem nového pedagogického přístupu se stala pragmatická filosofie, jejímž zakladatelem je americký filosof a pedagog John Dewey. Podle Deweyho se člověk setkává s tzv. problémovými situacemi, které ho skrz experimentování, pokusy a omyly přivádějí k novým myšlenkám, názorům, zákonům atd. Pragmatická pedagogika tak stojí na „*osobním jednání, subjektivní praktické činnosti, experimentaci a zkušenosti*.“⁴² V jeho podání se tak vyučování stává procesem, během kterého žáci samostatně pracují na aktivitách, které jsou spojeny s jejich vlastními prožitky. Takové učení odmítá předávání hotových znalostí, žáci by měli naopak vlastním přičiněním postupovat od praktického k teoretickému a od konkrétního k abstraktnímu. Na Deweyho navázal William Heard Kilpatrick, který na základě využívání metod Deweyho vymezil projektovou metodu, která je nejdůslednějším projevem pragmatické pedagogiky. Kilpatrick považoval za projekt cokoli, co je blízké životům žáků a co je díky praktickému výstupu bude motivovat k jejich plnění. Projekt by se měl podle něj skládat ze záměru, plánu, provedení a posouzení a vzhledem k tomu, že projekty se kladně podílejí na utváření osobnosti a rozvíjejí kreativitu, domníval se, že by jejich uplatnění bylo možné na všech stupních školy.⁴³

Na naše území se progresivní pedagogika dostávala již od 20. let 20. století, a to zejména prostřednictvím československých představitelů pedagogické vědy (V. Příhoda, St. Velemínský, J. Uher⁴⁴), kteří v USA tamější výchovu a pedagogiku studovali. Od roku 1929 vznikaly tzv. pokusné reformní školy⁴⁵, ve kterých pedagogové pracovali s nejrůznějšími přístupy, nicméně se ale snažili hlavně o aplikaci individualizovaného učení. Konkrétně s projektovým vyučováním se u nás pojily tři druhy škol, které sice stály na částečně odlišných

---

⁴² Ibid., Str. 30

⁴³ DVOŘÁKOVÁ, Markéta. Projektové vyučování v české škole: vývoj, inspirace, současné problémy. Praha: Karolinum, 2009. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 978-80-246-1620-9. Str. 13

⁴⁴ Americká pragmatická pedagogika: John Dewey a jeho američtí následovníci. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990. Z dějin pedagogiky. ISBN 80-04-20715-4, Str. 9

⁴⁵ DVOŘÁKOVÁ, Markéta. Projektové vyučování v české škole: vývoj, inspirace, současné problémy. Praha: Karolinum, 2009. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 978-80-246-1620-9. Str. 30

principech, v praxi se však v mnohém prolínaly.⁴⁶ Jednou z nich byly školy produkční, které kladly důraz nejen na osobní poznání skrz vlastní činnost a mechanické aktivity, ale i na výsledek práce, vynalézání nebo uvědomování si společensky důležitých hodnot. Právě tento typ školy nejvíce odpovídal principům projektového vyučování.

6.2. Konstruktivismus

V moderním didaktickém pojetí spadá projektové vyučování pod pedagogický konstruktivismus, se kterým jsou spojená především dvě jména, a to Jean Piaget a Gaston Bachelard. Většina konstruktivistických didaktik operuje s tzv. prekoncepty, nebo-li dosavadními zkušenostmi a znalostmi žáka ohledně dané skutečnosti. Žák tak nepřebírá hotové poznatky, ale během individuálního procesu učení hodnotí, třídí a formuje pojmy zadané v rámci samostatné činnosti, a to na základě vlastního poznání. Během vzdělávacího procesu se tak tyto stávající struktury neustále proměňují, integrují se do nich nově získané poznatky a dochází k jejich reorganizaci. Přetváření dosavadních struktur je velmi důležitým bodem, jelikož žák v ten moment nechá do svého myšlení vstoupit realitu okolního světa.⁴⁷ Tento přístup předpokládá nejen aktivní přístup žáka, který nabývá nových znalostí prostřednictvím různých činností, ale i vysokou angažovanost vyučujících. Učitel by měl poznat individuální potřeby a úroveň každého žáka, měl by analyzovat učivo a na základě získaných informací následně vytvořit jedinečný způsob vyučování, který bude aplikovatelný právě na onu třídu. Struktura konstruktivistické hodiny, založena na třífázovém učení nebo-li E-U-R (evokace, uvědomění/procvičení, reflexe) se podobá fázím tvorby projektů. V první fázi dochází k samovolnému vybavování dosavadních informací a následně k probouzení motivace a vnitřního zájmu zabývat se předloženým problémem, kdy právě ona motivace je základem pro aktivní samostatnou činnost. Ve druhé fázi dochází k objevování a fixaci učební látky, což se může dít různými výukovými metodami (Brainstorming, I.N.S.E.R.T. atd...). Důležité je, aby žáci celou dobu vnímali souvislost nových informací se starými a aby tak docházelo ke změnám v jejich dosavadních strukturách. Poslední fází je reflexe, ve které by se žáci měli naučit

---

⁴⁶ibid

⁴⁷ MOLNÁR, Josef, Slavomíra SCHUBERTOVÁ a Vladimír VANĚK. Konstruktivismus ve vyučování matematice [online]. In: . Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007 [cit. 2020-01-28]. Dostupné z: http://esfmoduly.upol.cz/elearning/konstr_m/

pracovat s novými informacemi a která také podporuje výměnu názorů mezi zúčastněnými.⁴⁸ Cílem takového procesu je stejně jako u projektů pochopení dané problematiky, a nikoliv jen sbírání nesouvislých faktů, kdy je důraz kladen jen na výsledek.

---

⁴⁸ ZORMANOVÁ, Lucie. Výukové metody v pedagogice: Třífázový model učení [online]. 09. 07. 2012 [cit. 2020-01-30]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/16247/VYUKOVE-METODY-V-PEDAGOGICE-TRIFAZOVY-MODEL-UCENI.html/>

7. Problematika oděvního a textilního průmyslu

Cílem této bakalářské práce je vyhotovení konkrétního vzdělávacího bloku, který se bude týkat právě problematiky oděvního a textilního průmyslu. Vzhledem k tomu, že oblečení nosíme všichni, myslím si, že je nezbytné, aby se otevřeněji hovořilo o tom, co se za jedním takovým kouskem oděvu skrývá.

Móda až do nedávné doby nebyla spojována se znečišťováním naší planety, situace se nicméně proměnila a dnes je během diskuzí o udržitelném rozvoji jedním z mnoha přítomných témat. Módní průmysl se řadí mezi největší znečišťovatele naší planety, a vzhledem k dnešním snahám o udržitelnost je tedy potřeba proměnit i náš vztah k levné módě z oděvních řetězců. Právě z tohoto důvodu si myslím, že by téma módy, téma oblečení, které každý den používáme mělo být zpracováno do výukového materiálu a představeno v rámci EVVO. Jelikož je jedním ze základních a společných prvků environmentální výchovy a projektové výuky interdisciplinarita, v tomto případě propojení přírodovědecké a společenskovední dimenze, myslím si, že téma udržitelné módy by mělo mít své pevné místo v rámci tohoto průřezového tématu. Je to navíc téma, které by se dalo zpracovat i v rámci celoškolního projektu například organizací SWAP, nebo-li bezpečnější výměny oblečení, která umožňuje prodloužit život věcem, které by jinak skončily na skládce rychleji. Důvodem, proč jsem si ho vybrala, bylo zejména to, že na nás na každém kroku útočí oblečení za minimální ceny, které však absolutně neříká nic o tom, co za tou nízkou cenou stojí. A to je věc, kterou bych chtěla studentům odkrýt. V této kapitole proto představím svět oděvního a textilního průmyslu a následně poukáži na problematické oblasti, ať už ekologicky nebo eticky, se kterými budu následně pracovat v praktické části během vytváření vzdělávacího bloku.

8. Oděvní a textilní průmysl

V roce 1973 byla vydána smlouva *The Multifibre Arrangement (MFA)*, která regulovala trh s textilem. Tento dokument za prvé chránil výrobce oblečení z Evropy a USA, za druhé říkal rozvojovým zemím, kolik množství levného textilu mohou vyslat do vyspělých zemí. Po naplnění kvót v jedné zemi musely tak oděvní firmy přesunout výrobu jinde, a tak se oděvní průmysl rozvinul i v zemích jako jsou Filipíny a Bangladéš, kam by se normálně nedostal. V roce 1995 však došlo k nahrazení MFA *Dohodou o textilu a oděvech*, která přinesla postupné zrušení původních kvót, které byly nadobro zrušeny v roce 2016. Některé rozvojové země se staly závislé na tomto průmyslu a objevují se obavy o vývoj v těchto zemích, jelikož ty na liberalizovaném trhu nejsou schopny konkurovat velkým zemím jako je Čína a Indie, které mají nejenom větší pracovní sílu, ale i rozvinutou infrastrukturu.⁴⁹

Módní průmysl se mimo jiné dostal pod drobnohled v roce 2013, kdy došlo v Bangladéši k jedné z největších průmyslových nehod. Zřícení komplexu Rana Plaza, kde sídlily továrny vyrábějící oblečení pro mnoho evropských značek, si vyžádalo přes 1100 obětí a kolem 2000 zraněných.⁵⁰ Jako reakce na tuto nehodu se například na sociálních sítích objevil hashtag (#whomademyclothes), který volal a volá po větší transparentnosti v módním řetězci.

8.1. Rychlá a pomalá móda

Termín „fast fashion“ nebo-li rychlá móda reprezentuje levnou a dostupnou módu, kterou můžeme najít v běžných konfekčních obchodech. Poprvé se o něm dozvídáme v roce 1990, kdy ho použil oděvní řetězec Zara, který založil své fungování na tom, že byl schopný kousky z módních přehlídek přenést do svých obchodů za pouhé dva týdny.⁵¹ Když se hovoří o módě, která má neblahý dopad na naši planetu, hovoří se především o dvou gigantech. Prvním z nich je skupina *Inditex*, která provozuje 7420 obchodů⁵² a kterou můžeme znát spíše po jmény

---

⁴⁹ KULHÁNKOVÁ, Tereza a Zuzana RUFEROVÁ. Šaty dělají člověka... A kdo dělá šaty?. Brno: NaZemi, 2012.

⁵⁰ MAREŠ, Petr. Změnilo zřícení továren v Rana Plaza pracovní podmínky v oděvním průmyslu? [online]. 15. 4. 2014 [cit. 2020-02-25]. Dostupné z: <https://www.nazemi.cz/cs/zmenilo-zriceni-tovaren-v-rana-plaza-pracovni-podminky-v-odevnim-prumyslu>

⁵¹ BLABLA HUBKOVÁ, Veronika. Příběh skříně - o tom, jak funguje módní průmysl. 2. Broumov, 2018, str.17

⁵² <https://www.inditex.com/about-us/who-we-are>

jako je *ZARA*, *Pull & Bear*, *Bershka*, *Stradivarius* a další. Druhým jménem je skupina *Hennes & Mauritz*, zkráceně *H & M*, která má k roku 2018 4968 poboček⁵³. Vzhledem k „levným“ cenám v těchto řetězcích a vzhledem ke konzumerismu, který vládne dnešní době, tak často lidé nakupují oblečení impulzivně a nezajímají se o původ a složení nového nákupu. Hlavní problém spočívá ve vnímání oblečení jakožto spotřebního produktu, kdy je daleko jednodušší koupit si nový kousek, navíc když je zlevněný, než vynaložit energii a čas na opravu toho „starého.“ S neustále se snižujícími cenami se úměrně snižuje i kvalita oblečení, takže není žádným překvapením, když má nově pořízený kousek životnost jen několik dní. Tímto nezodpovědným přístupem tak většina lidí nevědomky podporuje oděvní nadvýrobu, která se projevuje zvýšenou poptávkou po levné pracovní síle, přírodních zdrojích a energii.⁵⁴

Termín „slow fashion“ nebo-li pomalá móda byl poprvé použit v roce 2008 spisovatelkou a profesorkou Kate Fletcherovou. Pro snahu o celosvětovou rovnováhu vznikl systém pomalé módy jako reakce na tu rychlou a stojí především na etice, férovosti vůči zaměstnancům, zájmu o lidské zdraví a užívání materiálů s ohledem na životní prostředí.⁵⁵ Nejedná se o pravý opak rychlé módy, ale spíše o odlišný přístup k oblečení a o upřednostňování kvality nad kvantitou. Princip pomalé módy vychází z principu pomalého jídla (slow food), který založil v roce 1986 Carlo Petrini a který stojí na uvědomění a zodpovědnosti.⁵⁶ Ano, kvalitní výrobky jsou dražší, ale právě pro tento důvod poté budeme mít ve skříni jen to, co doopravdy nosíme a když se rozhodneme do něčeho investovat větší sumu, budeme se o danou věc lépe starat, případně ji opravovat. Nejedná se však jen o kupování dražších kvalitních výrobků. Do proudu pomalé módy patří i oblečení z druhé ruky, jelikož takové oblečení již bylo vyrobeno a my tak jeho koupí prodlužujeme jeho životní cyklus. Pakliže se nějaká módní značka stane udržitelnou, znamená to, že se nebude zajímat pouze o ekonomický zisk, jako je tomu u značek rychlé módy. Udržitelné značky stojí na třech pilířích, a to: ekonomika, společnost a příroda.⁵⁷ Snaží se tak zodpovědně tvořit, což znamená, že každá výrobní etapa by měla být co nejvíce v souladu s životním prostředím a lidskými právy.

---

⁵³ <https://www.statista.com/statistics/268522/number-of-stores-worldwide-of-the-hundm-group-by-country/>

⁵⁴ BLABLA HUBKOVÁ, Veronika. Příběh skříně - o tom, jak funguje módní průmysl. 2. Broumov, 2018, str. 63

⁵⁵ Co je to slow fashion. In: Youtube [online]. 07.05.2018 [cit. 2020-02-01]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=SWI75AWAkV4&t=48s>. Kanál uživatele Veronika Jelínková

⁵⁶ FLETCHER, Kate. Slow fashion [online]. 1.9. 2007 [cit. 2020-02-25]. Dostupné z: <https://theecologist.org/2007/jun/01/slow-fashion>

⁵⁷ BLABLA HUBKOVÁ, Veronika. Příběh skříně - o tom, jak funguje módní průmysl. 2. Broumov, 2018, str. 23

9. Problematické oblasti módního průmyslu

9.1. Podmínky pracovníků

V rámci této oblasti se často objevují dva protichůdné názory. Jedni říkají, že nechtějí podporovat nehumánní podmínky, ve kterých musí dělníci, nejčastěji dělnice a děti ze zemí třetího světa pracovat, druzí říkají, že tyto země jsou ekonomicky závislé na výrobě a vývozu oblečení a bojkotem nákupů v obchodních řetězcích tak uškodíme jen jim. Anebo je tu například autorka knihy „*Příběh skříně, o tom, jak funguje módní průmysl*“ Veronika Blabla Hubková, která stojí mezi těmito názory. Zastává stanovisko, že je spíše lepší podporovat neziskové organizace, které bojují za dodržování lidských práv, za zlepšení pracovních podmínek a za zvýšení minimální mzdy pracovníků. Důležité je také šířit povědomí o této problematice, ptát se prodavačů v obchodě, odkud naše oblečení pochází, aby se následně i nejvyšší management dozvěděl, že tohle všechno zákazníkům zajímá.⁵⁸ Pakliže by totiž doopravdy došlo k masovému bojkotu těchto obrovských řetězců, ekonomika těchto zemí by kompletně ztroskotala a nejvíce by byli poškozeni právě oděvní pracovníci. Výroba levného oblečení už není spjatá pouze s Čínou, dnes se továrny nacházejí v nejchudších zemích světa, mezi které Čína nepatří. Nejčastěji jsou s oděvní výrobou spojené země jako: *Bangladěš, Kambodža, Indie, Myanmar a nově země Afriky*.⁵⁹ Pro obyvatele těchto zemí je práce v oděvním průmyslu jednou z nejlepších variant a toho si jsou bohužel parazitičtí giganti vědomi.

Jelikož je konkurence textilních továren obrovská, dodavatelé jsou v naprosto nenapadnutelné vyjednávací pozici, kdy si mohou diktovat stále nižší a nižší ceny. Majitelé firem tak přijímají i takové zakázky, které jim nepřinášejí žádný zisk. V takovém případě začíná spolupráce s tzv. sweatshopy (Robotárny⁶⁰), což jsou neoficiální textilní továrny, kde pracují často ženy, děti, migranti a další sociálně znevýhodněné skupiny za minimální mzdu, která ani zdaleka nedosahuje na životní minimum. Jedná se o prostředí, kde nejsou bezpečné a hygienické podmínky, pracovníci jsou nuceni pracovat 12-16 denně, objevuje se sexuální obtěžování a mnoho dalších problémů.⁶¹ Pracovníci se svou situací nemohou nic dělat, jelikož jim za podání stížnosti hrozí i výpověď. Největší zaslepeností je tedy to, že všechny ty obrovské

---

⁵⁸ BLABLA HUBKOVÁ, Veronika. *Příběh skříně - o tom, jak funguje módní průmysl*. 2. Broumov, 2018, str. 41

⁵⁹ Ibid, str. 42

⁶⁰ KULHÁNKOVÁ, Tereza a Zuzana RUFEROVÁ. *Šaty dělají člověka...A kdo dělá šaty?*. Brno: NaZemi, 2012, str. 28

⁶¹ SWEATSHOPS IN BANGLADESH [online]. [cit. 2020-02-27]. Dostupné z: <https://waronwant.org/sweatshops-bangladesh>

značky často ani nevědí, odkud jejich oblečení pochází a za jakých podmínek bylo vytvořeno. Jediné, co je totiž zajímá, je ekonomický zisk.

Velmi přínosný pro tuto tematiku je například norský dokument „*Sweatshop: Deadly Fashion*“ z roku 2014, který zachycuje norské bloggery, kteří za oblečení utrácejí několik set euro měsíčně, v prostředí Bangladéšských textilních továren. Velkým paradoxem a ukázkou absolutní disproporce v tomto ošklivém průmyslu je například fakt, že oblečení, které pracovníci ušijí, si nikdy nebudou moct dovolit koupit. Na jedné straně tak stojí například Amancio Ortega, zakladatel skupiny Inditex, který se s pravidelností nachází mezi nejbohatšími lidmi světa⁶², na druhé straně pak Nazmul, který pracuje více než 80 hodin týdně s výdělkem 2400 taka (782 korun) v zemi (Bangladéš), kde je existenční minimum 3000 taka.⁶³

9.2. Životní cyklus oblečení

8 % globální uhlíkové emise je způsobeno právě textilním průmyslem, ročně tak produkuje 1,2 bilionu tun skleníkových plynů, což přesahuje produkci všech mezinárodních letů a lodí.⁶⁴ V obchodech vidíme výsledný produkt, ale nepřemýšlíme nad tím, že ten je složen z několika částí a jednotlivé části mohou pocházet z různých koutů světa. Například jedny džíny urazí za svůj život až 40 000 kilometrů. Návrh vznikne kdesi na západě, bavlna je vypěstována například v Uzbekistánu, látka se utká v Indii a nabarví následně v Číně. Ušití džínů pak proběhne v jedné z výše zmíněných zemí a jestliže je jejich finální design ještě nějak upraven, často se to děje v další zemi. Tento produkt pak putuje například do naší země, kde po donošení skončí na skládce, odkud putuje nejpravděpodobněji do Afriky.⁶⁵ Pakliže oblečení vyhodíme do kontejnerů určených na textil, je asi 10-ti procentní šance, že opravdu splní svůj charitativní účel. Další část putuje do secondhandů, kdy se peněžní výtěžek dostává právě na účet oněch charit. Velká část oděvu je prodávána firmám, které se zabývají tzv. downcyklací, což znamená, že jsou z oděvů vyrobeny hadry, výplně do autosedaček atd..⁶⁶ Zhruba 1/3 oblečení směřuje

---

⁶² BLABLA HUBKOVÁ, Veronika. Příběh skříně - o tom, jak funguje módní průmysl. 2. Broumov, 2018, str. 43

⁶³ KULHÁNKOVÁ, Tereza a Zuzana RUFEROVÁ. Šaty dělají člověka...A kdo dělá šaty?. Brno: NaZemi, 2012, str. 10

⁶⁴ CERULLO, Megan. Fashion industry's carbon impact bigger than airline industry's [online]. 19. 4. 2019 [cit. 2020-02-25]. Dostupné z: <https://www.cbsnews.com/news/earth-day-2019-fashion-industrys-carbon-impact-is-bigger-than-airline-industrys/>

⁶⁵ BLABLA HUBKOVÁ, Veronika. Příběh skříně - o tom, jak funguje módní průmysl. 2. Broumov, 2018, str. 48-49

⁶⁶ Ibid, str. 81

hlavně do Afriky, což je velmi problematické. Zaprvé se tohoto oblečení na místních trzích prodá velmi málo, a tak se objevuje oprávněné rčení, „že si západní země dělají z Afriky levnou a velkou skládku“.⁶⁷ Zadruhé tento příliv levného textilu ničí lokální oděvní a textilní průmysl, a to v takové míře, že například v Nigérii naprosto vymizel.

9.3. Dopad na životní prostředí

9.3.1. Výrobní materiály

Přírodní vlákna

Velká část našeho oblečení je vyráběna z bavlny, která je pěstována v tzv. bavlníkovém pásmu. Mezi největší producenty patří Čína, Indie, USA, Brazílie a Uzbekistán. Bavlník je rostlina, která vyžaduje velmi specifické podmínky a zemědělci jsou ochotni aplikovat problematické postupy, jelikož všechno se podepíše na výsledné kvalitě produktu. Poněvadž potřebuje bavlník dostatečné množství vláhy, využívají země jako Súdán, Senegal nebo Uzbekistán umělé zavlažování. Voda tak bývá odkláněna z jiných území a nemůže už být jinak využita. Na výrobu 1 kg surové bavlny je potřeba až 30 m³ vody. Velkým paradoxem je například to, že Uzbekistán je pátým největším vývozcem bavlny, ale tato země má minimální množství srážek. Za tyto praktiky zaplatilo Aralské jezero, jelikož voda z řek Amudarja a Syrdarja, které napájely toto jezero, byla odvedena do zavlažovacích kanálů. Důsledkem toho dnes jezero zaujímá pouze 15 % své původní rozlohy, o zdroj obživy přišlo 60 milionů lidí a vymřelo několik druhů místní fauny. S pěstováním bavlny je spojena další problematická oblast, a to dětská práce. V Uzbekistánu jsou například během sklizně uzavírány školy a děti jsou nuceny pracovat na polích, kde mimo jiné manipulují s pesticidy, což se podepisuje na jejich zdraví.⁶⁸

---

⁶⁷ BLABLA HUBKOVÁ, Veronika. Příběh skříně - o tom, jak funguje módní průmysl. 2. Broumov, 2018, str. 88

⁶⁸ KULHÁNKOVÁ, Tereza a Zuzana RUFEROVÁ. Šaty dělají člověka...A kdo dělá šaty?. Brno: NaZemi, 2012, str. 16-20

Umělá vlákna

90 % oblečení obsahuje látky jako nylon, polyester nebo acryl, což jsou materiály, které se vyrábí z ropy. Produkce těchto vláken vyžaduje velké množství energie a produkce oxidu uhličitého je obrovská.⁶⁹ Navíc je známým faktem, že fosilní paliva jsou nejvíce zodpovědná za klimatické proměny a jsou nejen škodlivá pro životní prostředí, ale i pro lidské zdraví.

9.3.2. Spotřeba vody

Občas hovoří čísla za vše. K výrobě jednoho bavlněného trička je potřeba 2700 litrů vody⁷⁰, což je ekvivalent 70 sprch⁷¹. Když budeme hovořit o výrobě džínů, jejichž výroba je nejnáročnější, čísla se výrazně promění. Pro výrobu jedné kalhoty se spotřebuje mezi 3700-9500 litrů vody⁷², což je ekvivalent pro 285 sprch.⁷³

Nepotřebná toxická voda, tedy voda, která se využívala během barvení textilu či jiných výrobních etapách bývá často vypouštěná přímo do řek. Ve vodě se pak objevují látky jako arsen, olovo nebo rtuť, látky, které jsou extrémně škodlivé pro všechny formy vodního života a také pro lidi žijící v bezprostřední blízkosti těchto toků.⁷⁴ V Číně, která je největším výrobcem džínů, je 40 % řek a jezer vysoce toxických. Tamější vodní toky mívají tak často modrou barvu, a to kvůli indigo, kterým se džíny barví. Textilní průmysl tak tvoří 20 % světového znečištění vody.⁷⁵

---

⁶⁹ <https://www.fashionrevolution.org/wp-content/uploads/2017/02/What-My-Jeans-Say-About-the-Garment-Industry.pdf>

⁷⁰ BLABLA HUBKOVÁ, Veronika. Příběh skříně - o tom, jak funguje módní průmysl. 2. Broumov, 2018, str. 35

⁷¹ ADEME / UNIVERSAL LOVE. Le revers de mon look. France: Grand public / particuliers, Jeunesse, Associations, 2019. ISBN 979-10-297-1052-0.

⁷² BLABLA HUBKOVÁ, Veronika. Příběh skříně - o tom, jak funguje módní průmysl. 2. Broumov, 2018, str. 35

⁷³ ADEME / UNIVERSAL LOVE. Le revers de mon look. France: Grand public / particuliers, Jeunesse, Associations, 2019. ISBN 979-10-297-1052-0.

⁷⁴ The fashion industry is the second largest polluter in the world. [online]. [cit. 2020-02-25]. Dostupné z: <https://www.cbsnews.com/news/earth-day-2019-fashion-industrys-carbon-impact-is-bigger-than-airline-industrys/>

⁷⁵ TATAR, Cristina. Fashion pollutes water. Should we really care? [online]. 23. 4. 2018 [cit. 2020-02-25]. Dostupné z: <https://future.fashion/fashion-revolution-day-germany/fashion-pollutes-water-should-we-really-care>

9.3.3. Chemikálie při výrobě oblečení

Vraťme se zpátky k bavlně, která je mimo jiné také velmi náchylná k napadení různými škůdci. Právě proto se pro konvenční pěstování využívají semena geneticky modifikované bavlny, která jsou odolnější. I přesto se ale během celého procesu používá obrovské množství pesticidů a umělých hnojiv. V textilním a oděvním průmyslu se používá více než 2000 druhů chemikálií, z nichž jen 16 je schváleno jako bezpečných pro lidské zdraví.⁷⁶ Nejvíce jsou ohroženi pěstitelé z rozvojových zemí – což je 99 % pěstitelů, jelikož bývají často nevzdělaní a nemohou si tak přečíst návody k použití. Často ani nevyužívají žádné ochranné pomůcky, jelikož ty bývají většinou nedostupné. U tamějších pracovníků se tedy často objevují různé zdravotní komplikace, které v mnoha případech končí i otravou. Rovněž je známo, že se u těchto lidí častěji objevují zhoubná nádorová onemocnění, jelikož má velké množství používaných chemikálií i karcinogenní účinky.⁷⁷ Chemikálie se však mimo jiné vyskytují i ve výsledných produktech, které nosíme na naší kůži, na největším orgánu našeho těla. V roce 2012 provedlo Greenpeace International testy, které odkrývají, že velká část nově nakoupeného oblečení z oděvních řetězců obsahovala zdraví škodlivé látky. V některých vzorcích byly dokonce nalezeny rakovinotvorné aminy.⁷⁸ Když už se tedy rozhodneme pro koupi nového oblečení, je dobré ho před prvním nošením vyprat, jelikož praním se chemikálie vymývají. Tím sice chráníme sami sebe, ale chemikálie se tak spolu s mikroplasty dostávají zpět do vody.

---

⁷⁶ <https://www.fashionrevolution.org/wp-content/uploads/2017/02/What-My-Jeans-Say-About-the-Garment-Industry.pdf>

⁷⁷ BLABLA HUBKOVÁ, Veronika. Příběh skříňě - o tom, jak funguje módní průmysl. 2. Broumov, 2018, str. 29

⁷⁸ Toxické nitky [online]. Greenpeace Česká republika, 2012 [cit. 2020-02-27]. Dostupné z: <https://issuu.com/greenpeaceczech/docs/toxickenitkyesh>

10. MOŽNÁ ŘEŠENÍ

Abychom nezůstali pouze u těch negativních stránek, poslední kapitolu bych ráda věnovala možným řešením. Jak jsem již psala, pakliže by celý svět přestal kupovat konvenční oblečení, ekonomika v určitých zemích by se kompletně zhroutila a tisíce lidí by přišly o práci. Můžeme však volit z poměrně velkého množství alternativních řešení, které nabízejí šetrný vztah k životnímu prostředí a férové podmínky pro pracovníky.

10.1. Udržitelné kolekce řetězců

V dnešní době se už i v obchodních řetězcích jako Zara, H & M nebo Marks and Spencer objevují „biokolekce.“ Můžeme zde najít kousky z biobavlny, jejíž pěstování je daleko šetrnější pro životní prostředí. Spotřebitel tak může mít pocit, že je všechno v pořádku, jelikož se tyto řetězce snaží o uvědomělejší výrobu a prodej. Je ale nezbytné si uvědomit, že tato nabídka představuje pouhých zhruba 5 % z jejich celkové nabídky⁷⁹, a tak se znovu pravděpodobně nejedná o nic jiného než o marketingový trh. Tito giganti, kteří vlastně způsobují celou problematiku se tak snaží sami sebe ukázat v lepším světle, čemuž se hromadně říká „greenwashing“, nebo-li natírání na zeleno.⁸⁰ I v těchto případech je potřeba pečlivě pátrat po původu oblečení, jelikož značky si navíc často vymýšlejí své vlastní eko certifikáty, které ve skutečnosti nic neznamenají. I přes tyto skutečnosti je však dobré, že značky rychlé módy poskytují takové výrobky, neboť přinejmenším zvyšují povědomí o této problematice.

10.2. Alternativy

V předchozí kapitole jsem se zmínila o biobavlně, která je pěstována v rámci ekologického zemědělství. Nejsou používány geneticky modifikované plodiny, ani pesticidy a jiná chemická hnojiva. Toto pěstování je tak šetrnější jak k životnímu prostředí, tak ke zdraví pracovníků. Bavlna však není jediným dostupným materiálem na trhu. Dříve se k výrobě oblečení používala například vlna, len anebo konopí, ke kterým se dnes znovu vrací. Konopí bylo vždy využíváno pro svou pevnost, navíc je natolik odolné, že k jeho pěstování není potřeba

---

⁷⁹ BLABLA HUBKOVÁ, Veronika. Příběh skříně - o tom, jak funguje módní průmysl. 2. Broumov, 2018, str. 47

⁸⁰ Ibid

používat pesticidy. Jednou z mnoha výhod těchto přírodních materiálů je to, že například len a konopí se dá pěstovat i v našich podmínkách, takže není potřeba výsledné produkty převážet přes půlku světa. V našem prostředí se však konopí za účelem textilního průmyslu nepěstuje, ať už kvůli obecné neinformovanosti nebo kvůli vysokým cenám sklizně.⁸¹

Další možností je vybírat oděvy s certifikátem *FAIRTRADE*, kdy mezinárodní hnutí Fair Trade stojí na několika principech. Jedná se o: *spravedlivou cenu, rozvoj komunit, ochranu přírody, dlouhodobé obchodní vztahy, důstojné pracovní podmínky, rovnoprávnost, demokracii a zákaz dětské práce*.⁸² Nejčastěji jsou v rámci tohoto hnutí poskytovány tradiční oděvy ušité z dostupných materiálů v daných zemích, nicméně v České republice se oblečení s tímto certifikátem objevuje velmi sporadicky. Na našem trhu však můžeme podporovat lokální výrobce, a tím tak podpořit upadající textilní průmysl a snížit uhlíkovou stopu výrobku. Nevýhodou těchto výrobků ale bývá cena, kterou si mnoho lidí nemůže dovolit zaplatit.

V neposlední řadě bych ráda zmínila nakupování oděvů z druhé ruky. Tato varianta je nejlevnější a také nejekologičtější, jelikož kupujeme to, co již bylo vyrobeno a prodlužujeme tak životní cyklus daného oděvu. Pravdou ale je, že nakupování oblečení v secondhandech celou problematiku neřeší, zároveň ji ale ani neprohlubuje. Nicméně se však nákup v secondhandech jeví jako dobrou alternativou, jelikož se tak snižuje poptávka po novém zboží, a tak i po přírodních zdrojích.⁸³

V teoretické části jsem představila environmentální výchovu a osvětu, projektové vyučování a problematiku oděvního a textilního průmyslu, tři základní pilíře pro vyhotovení praktické části. Environmentální výchova a osvěta existuje v našem kontextu jako průřezové téma, nicméně realizace často probíhá v rámci přírodovědných předmětů a chybí zde tak společenskovední náhled. Pro porozumění problematikám spadajícím do EVVO je potřeba náhled z více stran, a právě pro integraci několika úhlů pohledu se jeví jako vhodné projektové vyučování, které nabízí komplexní pojetí dané problematiky spolu s aktivním zapojením žáka a jeho dobrovolnou účastí. Negativní dopady oděvního a textilního průmyslu na naši planetu se dotýkají nás všech a my všichni můžeme přemýšlet o tom, co si vkládáme do nákupního košíku a jaká je skutečná cena daného oděvu. Vzhledem ke klimatickým změnám, které

---

⁸¹ Ibid, str. 31

⁸² PRINCIPY FAIR TRADE [online]. [cit. 2020-02-27]. Dostupné z: <https://www.fairtrade.cz>

⁸³ BLABLA HUBKOVÁ, Veronika. Příběh skříně - o tom, jak funguje módní průmysl. 2. Broumov, 2018, str. 87

pravděpodobně i nevratně mění naši planetu jsem se rozhodla zpracovat téma oblečení a módy jakožto problému právě prostřednictvím konkrétního vzdělávacího bloku, který bude následně realizován na vybrané škole.

PRAKTICKÁ ČÁST

Jak již bylo zmíněno v teoretické části, původním cílem praktické části bylo vytvořit konkrétní vzdělávací blok, se kterým jsem chtěla navštívit vybranou školu. Pandemie mi však znemožnila praktickou realizaci, a tak se cílem práce stal pouhý návrh na vzdělávací blok týkající se problematiky oděvního a textilního průmyslu. Celou tematikou jsem chtěla zapůsobit především na environmentální senzitivitu žáků. Účinnost společně stráveného času měla být ověřena tím, že jsem chtěla studentům závěrem navrhnout realizaci jejich vlastního projektu, který mohl zůstat pouze v jejich třídě, ale také se mohl zorganizovat mezi více třídami, popřípadě celoškolně. Jednalo se o tzv. „SWAP“, nebo-li bezpečnostní výměnu, v našem případě o výměnu oblečení. Nabídku tohoto dalšího kroku jsem zvolila jako reálnou ukázkou možného alternativního a odpovědnějšího přístupu k oděvnímu a textilnímu průmyslu.

V této části představím a popíšu jednotlivé části vzdělávacího bloku, které vycházejí z metody E-U-R. Vzhledem k zamýšlené propojenosti se studentským projektem jsem vycházela z konstruktivistického paradigmatu, neboť právě to podporuje studenty v jejich samostatnosti a práci s vlastní odpovědností, což by potřebovali k organizaci bezpečnostní výměny oblečení. Tato metoda je vhodná k řešení mezipředmětových situací, kam problematika oděvního a textilního průmyslu rozhodně patří.

11. Evokace

První fází konstruktivistické metody E-U-R je fáze evokace, kdy dochází k vybavování si informací, které již o daném tématu víme. Tato část by mimo jiné měla v žácích probudit zvědavost ohledně toho, co přijde a motivaci pro jejich vlastní aktivní činnost.

11.1. Myšlenkové mapy

Jelikož je téma mnou zvolené problematiky poměrně komplexní, rozhodla jsem se pro vytvoření tří myšlenkových map. Jádrovými tématy jsou:

- udržitelný rozvoj
- oděvní a textilní průmysl
- kalhoty

Všechna tři jádrová témata souvisí s ústřední problematikou a během doplňování pojmů do jednotlivých map bude možné vytvořit jakési mosty mezi zdánlivě nesouvisejícími tématy. Jako třetí jádrové téma jsem zvolila „kalhoty“, neboť bych ráda žáky vyzvala k tomu, aby se zamysleli nad tím, co pod pojmem kalhoty vůbec vidí. Touto poslední oblastí chci také hned na začátek ukázat, že celé téma není jakousi abstraktní záležitostí, ale že se dotýká každého z nás.

11.2. Naladění na tematiku

Při nákupu oblečení běžný člověk nepřemýšlí o tom, odkud daný kousek pochází. Na to, co bereme z ramínka do ruky pohlížíme pouze jako na spotřební zboží. V této části bych studentům ráda nastínila cestu, jakou daný kousek oblečení urazil, ale vzhledem k tomu, že se stále nacházíme v první fázi, budeme pracovat jen s tím, co se žákům objeví v hlavě samo. Rozhodla jsem se vytvořit cestu jednoho kousku oblečení pomocí fotografií a na žácích bude, aby se pokusili vyhledat souvislosti mezi jednotlivými obrázky a objevili tak to, co se skrývá za jedním kouskem spotřebního zboží, které vnímáme jako naprosto běžnou součást našich životů.

Vybrané fotografie:

Obrázek 1 - sběr bavlny⁸⁴

Obrázek 2 - zpracování bavlny⁸⁵

---

⁸⁴ GETTY IMAGES. BBC [online]. [cit. 25.2.2020]. Dostupný na WWW: <https://www.bbc.com/news/business-50312010>

⁸⁵ JUNRONG, Liu. 123RF [online]. [cit. 25.2.2020]. Dostupný na WWW: https://www.123rf.com/photo_52591754_spinning-machinery-and-cotton-yarn-barrels-in-the-production-workshop-luannan-county-hebei-province-.html

PHOTOGRAPHY © LU GUANG

Obrázek 3 - barvení textilu⁸⁶

© Reuters/A. Biraj

Obrázek 4 - pracovnice v oděvním průmyslu⁸⁷

⁸⁶ GUANG, Lu. Trusted clothes [online]. [cit. 25.2.2020]. Dostupný na WWW: <https://www.trustedclothes.com/blog/2016/05/09/we-need-to-talk-about-npes/textile-dyeing-wastewater-in-hangzhou-bay-lu-guang/>

⁸⁷ BIRAJ. Deutsche Welle [online]. [cit. 25.2.2020]. Dostupný na WWW: <https://www.dw.com/en/bangladesh-garment-workers-face-menstruation-taboos/a-50951096>

Obrázek 5 - značky rychlé módy⁸⁸

Obrázek 6 - nákup oblečení⁸⁹

⁸⁸ SEGURA, Alfonso. The fashion retailer [online]. [cit. 25.2.2020]. Dostupný na WWW: <https://fashionretail.blog/2019/04/22/mass-market-fashion-retailers/>

⁸⁹ VEGA, Gladys. Fashionista [online]. [cit. 25.2.2020]. Dostupný na WWW: <https://fashionista.com/2019/04/hm-transparency-suppliers-list-all-clothes>

Obrázek 7 - otázka nezbytnosti nově koupeného oblečení⁹⁰

Obrázek 8 - vyhozené oblečení⁹¹

---

⁹⁰ WILLMOTT, Leslie. Smart women on the go [online]. [cit. 25.2.2020]. Dostupný na WWW: <http://www.smartwomenonthego.com/its-time-to-take-control-of-your-closet/>

⁹¹ SWAFFORD, Amanda. Hall County Truth [online]. [cit. 25.2.2020]. Dostupný na WWW: <https://hallcountytruth.com/dirty-charity/>

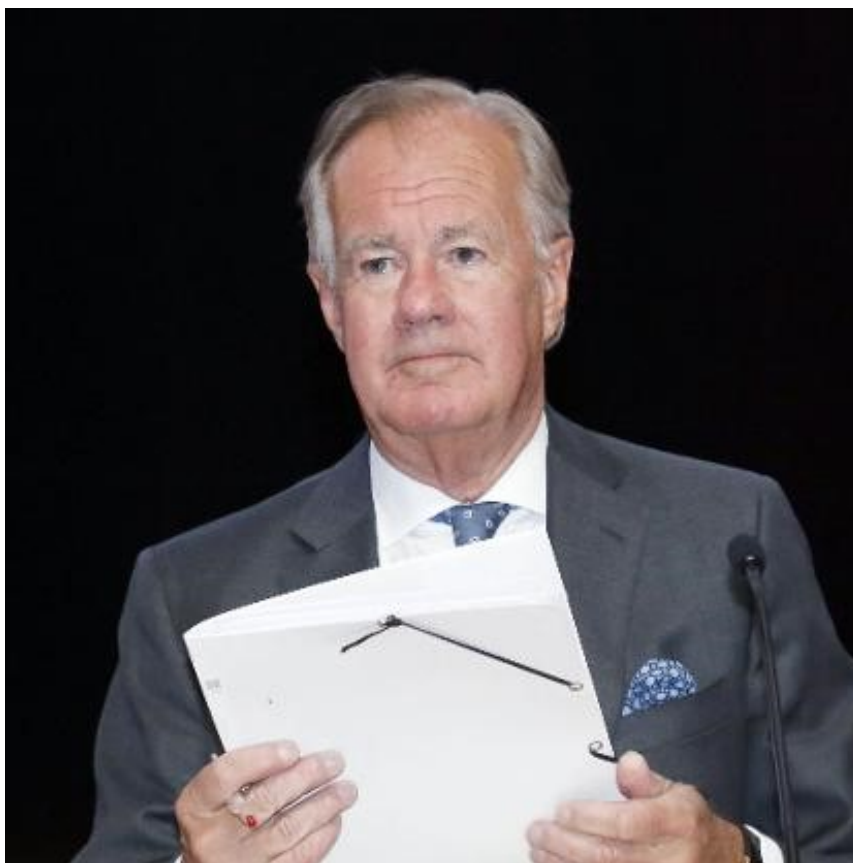
Obrázek 9 - použité oblečení⁹²

Obrázek 10 - textilní skládka⁹³

⁹² BBC [online]. [cit. 25.2.2020]. Dostupný na WWW: <https://www.bbc.com/news/magazine-36498061>

⁹³ ISTOCK. W24 [online]. [cit. 25.2.2020]. Dostupný na WWW: <https://www.w24.co.za/Style/Fashion/Trends/fashion-waste-this-is-how-long-it-takes-your-clothes-to-decompose-20180118>

Obrázek 11 - Stefan Persson⁹⁴

Po vytvoření návaznosti mezi jednotlivými fotografiemi bych ráda žákům představila program celého bloku, zaprvé proto, abych shrnula dosavadní směřování, za druhé proto, aby věděli, co nás společně bude čekat.

11.3. Audiovizuální ukázka

Na závěr této úvodní fáze budou žákům promítnuty kratší ukázky z dokumentu „*The true cost*“. Jedná se o dokumentární počín Andrewa Morgana, který ho sám představuje jako film o oblečení, které nosíme, o cenách oblečení, které neustále klesají na straně jedné a o lidských a environmentálních nákladech, které neustále vzrůstají na straně druhé. Dokument nabízí odkrytí závěsu skrývající odvrácenou stranu oděvního a textilního průmyslu a ptá se na otázku, kdo doopravdy platí cenu našeho oblečení a o jakou cenu se jedná.⁹⁵ Vybrala jsem tři pasáže v délce zhruba dvou minut mluvící o tragédii v Rana Plaza a zájmu o cizí lidské životy,

---

⁹⁴ Forbes [online]. [cit. 25.2.2020]. Dostupný na WWW: <https://www.forbes.com/profile/stefan-persson/#5779bb5e5dbe>

⁹⁵ About the film [online]. [cit. 2020-02-27]. Dostupné z: <https://truecostmovie.com/about/>

o životě konkrétní pracovnice a v poslední řadě o továrnách na zpracování kůže, které kompletně znečišťují okolí.

12. Uvědomění

Ve druhé fázi dochází k objevování nových informací, které by měly navazovat na ty stávající tak, aby mohlo dojít ke změnám v dosavadních žákovských strukturách. Velmi důležitou roli hraje žákovská aktivita, jelikož v této fázi jsou to jen oni, kteří samostatně pracují s informacemi, s jejich vyhledáváním, tříděním, případně předáváním ostatním. Informace, které bych ráda během celého bloku studentům předala jsou tedy fakta, které si osvojí sami. Já budu fungovat jen jako pouhý organizátor, v případě potřeby poskytnu zaštitění pro nově osvojované informace. Pro tuto část jsem vybrala dvě aktivity, první z nich představí obecněji problematiku módního průmyslu a jeho vztah k životnímu prostředí a druhá bude mířit přímo na konkrétní oblečení žáků.

12.1. Metoda skládkového učení

Jedná se o kooperativní metodu, která pracuje s porozuměním textu a během které se žáci dostávají do zodpovědné role učitelů a učí své spolužáky. Během této aktivity učitel/lektor zasahuje pouze stanovením časového omezení a případně finálním ověřováním úspěšnosti proběhlé aktivity. Nejprve se žáci rozdělí do domovských skupin. V rámci domovských skupin se rozpočítají a stejná čísla vytvoří následně skupiny expertní, kterým bude přiřazen určitý text.⁹⁶ V mém případě se bude jednat o pět textů představující problematiku oděvního a textilního průmyslu. Nově vzniklé expertní skupiny budou mít omezené množství času na to, aby prostudovali text a aby se shodli na tom, jaké informace předají svým spolužákům a jakým způsobem. Po uplynutí časového limitu se členové expertních skupin vrací do skupin domovských, kde si navzájem předávají nově získané informace. Po uplynutí této výukové části vymyslí domovské skupiny tři otázky, na které se následně zeptají ostatních skupin.

12.1.1. Texty na prostudování

Pracovní texty jsou založeny především na informacích poskytnutých v rámci teoretické části.

---

⁹⁶ KYNČL, Libor. Skládkové učení [online]. 8. 4. 2013 [cit. 2020-02-25]. Dostupné z: <https://liborkyncl.estranky.cz/clanky/metody-rwct/skladankove-uceni.html>

1. Podmínky pracovníků

Výroba levného oblečení, tedy oblečení, se kterým se setkáváme běžně v obchodech jako H & M, Zara, Bershka, Primark a dalších není spjatá pouze s Čínou, jelikož se továrny nacházejí v nejchudších zemích světa, mezi které Čína již nepatří. Nejčastěji jsou s oděvní výrobou spojené země jako: *Bangladéš, Kambodža, Indie, Myanmar a nové země Afriky*. Pro obyvatele těchto zemí je práce v oděvním průmyslu jednou z nejlepších variant a toho si jsou bohužel parazitičtí giganti vědomi.

Jelikož je konkurence textilních továren obrovská, dodavatelé jsou v naprosto nenapadnutelné vyjednávací pozici, kdy si mohou diktovat stále nižší a nižší ceny. Majitelé firem tak přijímají i takové zakázky, které jim nepřinášejí žádný zisk. V takovém případě začíná spolupráce s tzv. sweatshopy (Robotárny), což jsou neoficiální textilní továrny, kde pracují často ženy, děti, migranti a další sociálně znevýhodněné skupiny za minimální mzdu, která ani zdaleka nedosahuje na životní minimum. Jedná se o prostředí, kde nejsou bezpečné a hygienické podmínky, pracovníci jsou nuceni pracovat 12-16 denně, objevuje se sexuální obtěžování a mnoho dalších problémů. Pracovníci se svou situací nemohou nic dělat, jelikož jim za podání stížnosti hrozí hrubé zacházení, nebo i výpověď. Přesuneme-li se například konkrétně do Bangladéše, do místa, kde se nachází nejlevnější pracovní síla v tomto průmyslu, můžeme zjistit, že za posledních 10 let mzdy pracovníků klesly na polovinu a že výplaty dvou miliónu pracovníků zdaleka nepokryjí ani ty nejnutnější potřeby pro přežití. Když tedy s radostí nakupujeme zlevněné kousky v obchodech, měli bychom se zamyslet nad tím, že takové ceny jsou možné jen „díky“ tomu, že jsou pracovníci na druhém konci světa vykořisťováni. Západní firmy sice v etických kodexech slíbily, že omezí počet pracovních hodin a že výplaty budou pokrývat alespoň životní minimum, ale místní továrny, které přijímají zakázky/předávají je do robotáren, je hrubě porušují. Firmy sice posílají inspektory, kteří kontrolují podmínky místních továren, ale už neposílají peníze, aby došlo k reálnému zlepšení situace a často ani nevědí, že část výroby probíhá právě v robotárnách.

Podílet se přímo na změně pracovních podmínek pracovníků oděvních továren se může zdát nemožné a můžeme mít pocit, že jako jedinci nic nezmůžeme. Jsme to ale my, zákazníci, kdo určujeme poptávku. Jestliže nakupujeme oblečení pouze za levné ceny, bude se takové oblečení šít. Ale takové oblečení není reálně možné vyrobit za tak nízké ceny a někdo za to musí zaplatit – oni. Průměrný obyvatel Evropy spotřebuje ročně zhruba 20 kg textilu. Pro srovnání, průměrný obyvatel Indie pouhé 2 kg. Všichni se tak podílíme na neetických pracovních podmínkách

pracovníků a všichni to můžeme odpovědným spotřebitelským chování změnit. Opravdu potřebujeme tolik oblečení?

2. Životní cyklus oblečení

8 % globální uhlíkové emise je způsobeno právě textilním průmyslem, ročně tak produkuje 1,2 bilionu tun skleníkových plynů, což přesahuje produkci všech mezinárodních letů a lodí. V obchodech vidíme výsledný produkt, ale nepřemýšlíme nad tím, že ten je složen z několika částí a že jednotlivé části mohou pocházet z různých koutů světa. Například jedny džíny urazí za svůj život až 40 000 kilometrů. Návrh vznikne kdesi na západě, bavlna je vypěstována například v Uzbekistánu, látka se utká v Indii a nabarví následně v Číně. Ušití džínů pak proběhne v jedné z výše zmíněných zemí a jestliže je jejich finální design ještě nějak upraven, často se to děje v další zemi. Tento produkt pak putuje například do naší země, kde po donošení skončí na skládce, odkud putuje nejpravděpodobněji do Afriky. Pakliže oblečení vyhodíme do kontejnerů určených na textil, je asi 10-ti procentní šance, že opravdu splní svůj charitativní účel. Další část putuje do secondhandů, kdy se peněžní výtěžek dostává právě na účet oněch charit. Velká část oděvu je prodávána firmám, které se zabývají tzv. downcyklací, což znamená, že jsou z oděvů vyrobeny hadry, výplně do autosedaček atd.. Zhruba 1/3 oblečení směřuje hlavně do Afriky, což je velmi problematické. Zaprvé se tohoto oblečení na místních trzích prodá velmi málo, a tak se objevuje oprávněné rčení, „že si západní země dělají z Afriky levnou a velkou skládku.“ Zadruhé tento příliv levného textilu ničí lokální oděvní a textilní průmysl, a to v takové míře, že například v Nigérii naprosto vymizel.

Džínový cestopis

Ve světě globalizované ekonomiky všechno hodně cestuje. Pokud se bavlna sklídí v Kazachstánu, přede v Turecku, látka je utkána na Tchaj-wanu, obarvena ve Francii, potiskne se v Číně, nastříhá a ušije v Bulharsku a prodává v Brně, naše džíny celkem urazily minimálně 35 000 km.

Obrázek 12⁹⁷

Jestliže chceme prodloužit životní cyklus nějakého kousku oblečení, nabízí se několik možností. První z nich je změna přístupu k oděvu jakožto spotřebnímu zboží, které mohou po pár měsících nošení vyhodit a koupit si snadno nové. Když už se nám na oblečení vytvoří nějaká vada, často ji můžeme spravit a dál kousek nosit. Další možností je investice do kvalitnějších kousků, které mají se správnou péčí i delší životnost. V neposlední řadě je možnost kousky předávat dál, měnit, darovat, zkrátka udělat všechno proto, aby ještě nějaký čas posloužily.

3. Spotřeba vody

Občas hovoří čísla za vše. K výrobě jednoho bavlněného trička je potřeba 2700 litrů vody, což je ekvivalent 70 sprch. Když budeme hovořit o výrobě džínů, jejichž výroba je nejnáročnější, čísla se výrazně promění. Pro výrobu jedné kalyhoty se spotřebuje mezi 3700-9500 litrů vody, což je ekvivalent pro 285 sprch. Džíny jsou vyrobené z bavlny, která je velmi náročná na spotřebu vody. Často se navíc pěstuje v oblastech, jejichž podmínky pro ni nejsou vůbec vhodné, a tak dochází k masivnímu zavlažování. Došlo tak například k většinovému

⁹⁷ KULHÁNKOVÁ, Tereza a Zuzana RUFEROVÁ. Šaty dělají člověka...A kdo dělá šaty?. Brno: NaZemi, 2012, str. 26

vyschnutí Aralského jezera, jelikož voda z přítoků byla odváděná do zavlažovacích kanálů. Nejenže došlo k obrovskému zásahu do ekosystému, k vymření fauny a flóry, ale o obživu přišlo také 60 milionů lidí. Nepotřebná toxická voda, tedy voda, která se využívala během barvení textilu či jiných výrobních etap bývá často vypouštěná přímo do řek. Ve vodě se pak objevují látky jako arsen, olovo nebo rtuť, látky, které jsou extrémně škodlivé pro všechny formy vodního života a také pro lidi žijící v bezprostřední blízkosti těchto toků. V Číně, která je největším výrobcem džínů, je 40 % řek a jezer vysoce toxických. Tamější vodní toky mívají tak často modrou barvu, a to kvůli indigu, kterým se džíny barví. Textilní průmysl tak tvoří 20 % světového znečištění vody.

Obrázek 13⁹⁸

I spotřebu a znečištění vody můžeme ovlivnit. Pakliže prodloužíme životní cyklus našeho oblečení jenom o 9 měsíců, může to snížit jejich původní spotřebu vody o 25-30 %. Další možností je koupě oblečení z jiných materiálů, které jsou zpracované ze surovin, jež nepotřebují tolik vody. Například len potřebuje o 55 % méně vody než bavlna.

---

⁹⁸ APPARELRESOURCES.COM. Carmen Busquets [online]. [cit. 25.2.2020]. Dostupný na WWW: <https://www.carmenbusquets.com/journal/post/fashion-waste-water>

4. Chemikálie

V textilním a oděvním průmyslu se používá více než 2000 druhů chemikálií, z nichž jen 16 je schváleno jako bezpečných pro lidské zdraví. Ročně se v textilním a oděvním průmyslu spotřebuje 9 biliónů kil chemických látek a například na výrobu jednoho páru džínů jsou potřeba 4 kilogramy chemických látek. Xintang, město ležící v Číně, je největším výrobcem džínové látky a ve zdejší půdě se nacházejí látky jako kadmium, měď nebo olovo, kterého je v půdě 128x více než stanovuje norma. Základní surovinou pro výrobu džínsoviny je bavlna, která je z hlediska používání pesticidů také velmi náročná. Nejvíce jsou ohroženi pěstitelé z rozvojových zemí – což je 99 % pěstitelů, jelikož bývají obvykle nevzdělání a nemohou si tak přečíst návody k používání pesticidů. Často ani nevyužívají žádné ochranné pomůcky, jelikož ty bývají většinou nedostupné. U tamějších pracovníků se tedy častěji objevují různé zdravotní komplikace, které v mnoha případech končí i otravou. Rovněž je známo, že se u těchto lidí objevují zhoubná nádorová onemocnění, jelikož má velké množství používaných chemikálií i karcinogenní účinky. Chemikálie se však mimo jiné vyskytují i ve výsledných produktech, které nosíme na naší kůži, na největším orgánu našeho těla. V roce 2012 provedlo Greenpeace International testy, které odkrývají, že velká část nově nakoupeného oblečení z oděvních řetězců obsahovala zdraví škodlivé látky. V některých vzorcích byly dokonce nalezeny rakovinotvorné aminy. Když už se tedy rozhodneme pro koupi nového oblečení, je dobré ho před prvním nošením vyprat, jelikož praním se chemikálie vymývají. Tím sice chráníme sami sebe, ale chemikálie se tak spolu s mikroplasty dostávají zpět do vody.

Pokavad' se chceme před chemikáliemi chránit, můžeme vyhledávat oblečení, které má tyto certifikáty: „*GOTs*, *OEKO TEX*, anebo *REACH Compliance certificate*.“⁹⁹ Další možností je vyhledávat takové oblečení, které je barveno přírodním způsobem a posledním, nejdostupnějším a nejjednodušším řešením, je nákup oblečení v secondhandech, jelikož oblečení již bylo několikrát prané, tudíž se obsah chemických látek snižuje nebo již úplně vymizel.

---

⁹⁹ WHAT MY JEANS SAY ABOUT THE GARMENT INDUSTRY [online]. [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: <https://www.fashionrevolution.org/wp-content/uploads/2017/02/What-My-Jeans-Say-About-the-Garment-Industry.pdf>, str. 3

5. Výrobní materiály

Přírodní vlákna

Velká část našeho oblečení je vyráběna z bavlny, která je pěstována v tzv. bavlníkovém pásmu. Mezi největší producenty patří Čína, Indie, USA, Brazílie a Uzbekistán. Bavlník je rostlina, která vyžaduje velmi specifické podmínky a zemědělci jsou ochotni aplikovat problematické postupy, jelikož všechno se podepíše na výsledné kvalitě produktu. Mimo jiné je bavlna velmi náchylná k napadení různými škůdci, a tak se pro konvenční pěstování využívají semena geneticky modifikované bavlny, která jsou sice o něco odolnější, i tak se ale používá obrovské množství pesticidů. Velmi jsou proto ohroženi pracovníci na bavlníkových plantážích, u kterých dochází k různým druhům otrav. Vyšší míru ohrožení zemí třetího světa podporuje fakt, že tamější zákony týkající se životního prostředí a lidského zdraví nejsou tak přísné ve srovnání se zákony v rozvinutých zemích – výrobci jsou ale většinou nadnárodními společnostmi, které o všech těchto rizicích vědí, ale s vidinou co největšího zisku s tím nic nedělají. Poněvadž potřebuje bavlník dostatečné množství vláhy, využívají země jako Súdán, Senegal nebo Uzbekistán umělé zavlažování. Voda tak bývá odkláněna z jiných území a nemůže už být jinak využita. Na výrobu 1 kg surové bavlny je potřeba až 30 m³ vody. Velkým paradoxem je například to, že Uzbekistán je pátým největším vývozcem bavlny, ale tato země má minimální množství srážek. S pěstováním bavlny je spojena další problematická oblast, a to dětská práce. V Uzbekistánu jsou například během sklizně uzavírány školy a děti jsou nuceny pracovat na polích, kde mimo jiné manipulují s pesticidy, což se podepisuje na jejich zdraví.

Umělá vlákna

90 % oblečení obsahuje látky jako nylon, polyester nebo akryl, což jsou materiály, které se vyrábí z ropy. Produkce těchto vláken vyžaduje velké množství energie a produkce oxidu uhličitého je obrovská. Navíc je známým faktem, že fosilní paliva jsou nejvíce zodpovědná za klimatické proměny a jsou nejen škodlivá pro životní prostředí, ale i pro lidské zdraví.

V tomto směru se nabízí mnoho alternativ. Mimo oblečení z biobavlny, kdy nejsou používána geneticky modifikovaná semena, nepoužívají se ani pesticidy, ani jiná chemická hnojiva, se můžeme vrátit k tradičním materiálům, na které se trochu pozapomnělo. Jedná se o

vlnu, len nebo konopí. Můžeme také podporovat lokální tvůrce, čímž nejen podpoříme náš textilní průmysl, ale snížíme i uhlíkovou stopu produktu. V tomto případě ale bývá „nevýhodou“ vyšší cena, kterou si ne všichni mohou dovolit zaplatit.

12.2. Kdo vyrobil mé oblečení?

Po předchozí aktivitě bych ráda změnila uspořádání třídy a vytvořila uzavřený kroužek tak, abychom se dostali do užšího kontaktu, jelikož i další aktivita se přiblíží žákovským životům. Pro tuto činnost mě inspirovala kampaň objevující se pod hashtagem #whomademyclothes nebo-li „kdovyrobilméoblečení“. Jedná se o kampaň mezinárodní iniciativy Fashion revolution, která vznikla v Londýně po tragické nehodě v Rana Plaza v roce 2013. Tímto hashtagem volá na sociálních sítích po transparentnosti dodavatelského řetězce oděvních značek.¹⁰⁰ V této fázi dojde k prozkoumání vlastního oblečení, a to konkrétně místa výroby, značky a materiálního složení. Jednotlivé země budeme zapisovat na tabuli, abychom výsledně viděli, odkud naše oblečení pochází, a to samé provedeme s materiálem, abychom zjistili, jestli převažují umělá nebo přírodní vlákna, a nakonec prozkoumáme zastoupení značek.

Tato část je velmi důležitá pro uvědomění si toho, že naše oblečení vyrobily ruce jiného člověka a že se nejedná pouze o produkt, u kterého by nás měla zajímat jen finální cena. Cenovka totiž neříká nic o tom, jak byli za práci zaplacení pracovníci na druhém konci světa, jakou uhlíkovou stopu za sebou zanechal daný produkt, kolik bylo spotřebováno vody a kolik chemikálií dobrovolně nosíme na naší kůži. Aktivita se dá dále rozvinout zamyšlením se nad tím, co mají například dané země společné a proč se výroba většinou uskutečňuje právě v rozvojových zemích. Mimo jiné lze pozorovat výrobu na našem území a v blízkém okolí a je také třeba upozornit na fakt, že pro to, aby se na cedulce objevilo jméno nějaké země, stačí, aby zde probíhala jen část výroby.

---

¹⁰⁰ FASHION REVOLUTION CZECH REPUBLIC [online]. [cit. 2020-02-27]. Dostupné z: <https://www.fashionrevolution.org/europe/czech-republic/>

13. Reflexe

Reflexe je velmi důležitou a přínosnou částí celého projektu, jelikož se jedná o zhodnocení celkové činnosti a také o souhrn toho, co nového jsme se dozvěděli. V rámci reflexe bych ráda nabídla prostor pro individuální zamyšlení se nad tím, jak každý sám za sebe přistupujeme k tomuto tématu a následně otevřela prostor pro diskuzi. Pro získání zpětné vazby od studentů jsem původně chtěla volit dotazník, ale nakonec jsem si řekla, že nechci zjišťovat jejich znalosti, ale spíše jejich osobní dojmy ze společně stráveného času.

13.1. Anonymní dotazování

V závěrečné fázi bych se s žáky společně chtěla zamyslet nad tím, jak každý z nás k danému tématu přistupuje. Jelikož se jedná o vyjádření postojů k danému problému, rozhodla jsem se, že budu žákům pokládat konkrétní otázky, ale oni budou své názory projevovat se zavřenýma očima pomocí zvednutí ruky jako vyjádření souhlasu. Doufám, že takto získám upřímné odpovědi, poněvadž budou zbaveni případného studu před spolužáky. Pakliže budou chtít, budou moci své názory projevit veřejně ve fázi diskuze. Seznam otázek, které jsem připravila míří přímo na jejich spotřebitelské chování a ráda bych jim touto cestou nabídla jakousi reflexi jejich vlastních činů. Fáze bude započatá vizualizací jejich vlastní skříně, během které se budou moci naladit na svou vlastní sbírku oblečení a na své vlastní životy.

Seznam otázek:

1. Máte hodně oblečení?
2. Kupujete si věci, které ve skutečnosti nepotřebujete?
3. Koupili jste si někdy něco, co jste na sobě neměli/měli pouze jednou-dvakrát?
4. Kupujete si oblečení často?
5. Nakupujete ve slevách?
6. Nakupujete v secondhandech?
7. Stydíte se za nákupy v secondhandech?
8. Věděli jste o neetičnosti módního průmyslu a jeho dopadu na životní prostředí?
9. Díváte se na materiál?

10. Díváte se na zemi původu?
11. Je pro Vás důležitá značka Vašeho oblečení jako nějaký projev prestiže?
12. Věci, které nenosíte – vyhodíte je? Prodáte je? Dáte je na charitu?
13. Když se na oblečení objeví vada – opravíte ho?
14. Když se na oblečení objeví vada – vyhodíte ho?

13.2. Diskuze

V rámci diskuze bych ráda navodila atmosféru otevřeného prostoru, ve kterém může každý projevit svůj názor. Aby žáci neodcházeli s negativním pocitem, že je naše planeta navždy ztracená a že vlastně nemá smysl nic dělat, otevřu s nimi téma nákupu oblečení z druhé ruky, udržitelných kolekcí konvenčních řetězců, podpory lokálních tvůrců, bezpečnějších výměn, ale také bych ráda zmínila psychologii slev a to, jak podléháme módním trendům a nakupujeme si oblečení, ve kterém nám ve skutečnosti není dobře, ale které je momentálně trendy.

13.3. Metoda volného psaní / metoda nedokončených vět

Na závěr reflektivní fáze jsem zvolila metodu volného psaní. Tato metoda vybízí k automatickému psaní, kdy žáci na papír píšou vše, co je v danou chvíli k určitému tématu napadá. Během této metody by žáci měli napsat vše, co se jim děje v hlavě, mělo by se jednat o souvislý text, neměli by se vracet k již napsanému a také se nenechat odradit pravopisem. Tato metoda pomáhá rozvíjet fantazii, práci s časem, podporuje žáky ve vlastním projevu a ve vyjadřování myšlenek.¹⁰¹ Na základě tohoto způsobu bych tak získala jakousi zpětnou vazbu na průběh celého vzdělávacího bloku.

---

¹⁰¹ RUTOVÁ, Nina. *Volné psaní* [online]. [cit. 2020-02-27]. Dostupné z: <http://www.respektneboli.eu/pedagogove/archiv-metod/volne-psani>

ZÁVĚR

Kdyby došlo k realizaci navrženého vzdělávacího bloku, v ideálním případě by byla v žácích probuzena motivace k vytvoření jejich vlastního projektu – SWAPU. Jak již bylo zmíněno výše, jednalo by se o bezpečnější výměnu oblečení, která by mohla probíhat v rámci navštívené třídy, ale klidně i v rámci celé školy. Do výměny by se mohli zapojit nejen žáci, ale i učitelé a mohlo by tak dojít ke společně strávenému času, kdy by byli žáci v roli organizátorů a učitelé v roli návštěvníků. Pro takový projekt by bylo potřeba vymyslet datum, prostor, jakým způsobem bude oblečení vystaveno, jaké oblečení je žádoucí přinést, možnost občerstvení, možnost doprovodného vzdělávacího programu a další. Žáci by se tak museli kolektivně zapojit do přípravy události, což by mohlo posílit jejich kooperativní schopnosti. Navíc by mohli získané zkušenosti, vědomosti, dovednosti ze vzdělávacího bloku poslat dále do světa a případně se o celou problematiku začít aktivně zajímat. Pokaždě by se zapojilo větší množství žáků, prostor by se zaplnil oblečením a mohlo by dojít k reálnému uvědomění, že jsou naše skříň plné oblečení, které bylo koupeno zbytečně a zůstává nevyužité.

V žákovských projektech vidím nesmírnou důležitost a bylo by skvělé, kdyby s nimi učitelé více pracovali. Již výše bylo zmíněno, že to, co si vytvoříme sami, nám dá nejvíce. Pokaždě by učitelé svěřili více činností do rukou žáků, pokaždě by jim dostatečně důvěřovali, mohly by se školy stát místem, které se spíše snaží o propojení s okolním světem a jeho aktuálním nesnáze než o izolaci. Krásný příklad nabízí Waldorfské lyceum v mém domovském městě, na kterém vznikla na základě studentské iniciativy „swapovací skříň“. Na chodbě se nachází skříň, do které studenti nebo učitelé mohou přinést oblečení, které již nevyužijí a odnést si to, co se v ní nachází. Přítomnost jednoho kusu nábytku tak každý den připomíná problematiku textilního a oděvního průmyslu.

Při volbě tématu a následném zpracování jsem vycházela z vlastní zkušenosti a zájmu. Vzpomínám-li na střední školu, s EVVO jsem se setkala hlavně v rámci biologie – pouze s přírodovědnou stranou celé problematiky. Ve škole se třídil odpad a na Den Země jsme chodili sbírat odpadky kolem školy. Nikdo s námi ale už neprobíral to, proč to děláme, proč je to důležité, nikdo nám neřekl ten potřebný kontext, a tak se nás tematika bytostně nedotýkala. Stala se z toho jen pouhá povinnost, která nás spíše otravovala, než zajímala. Právě proto jsem chtěla vytvořit vzdělávací blok postavený na konstruktivistickém paradigmatu. Chtěla jsem vytvořit program, který by žákům mohl doopravdy něco předat, který by v nich mohl probudit onen zájem o naši planetu, který já jsem na střední škole takřka nepocítila. Chtěla jsem se jich dotknout.

I přesto, že práce nemohla být dotažena do předpokládaného konce, myslím si, že nezůstane zavřená bez povšimnutí v šuplíku, a že k úplnému naplnění původního cíle dříve či později dojde. Na původním pocitu nezbytnosti zapojit tuto problematiku do náplně hodin EVVO se nic nezměnilo. Když tedy momentálně nemohu sdílet důležitost tohoto tématu s žáky, alespoň o něm budu mluvit s lidmi kolem sebe a na sociálních sítích a doufám, že práce otevře obzory alespoň těm, kterým se dostane do rukou.

BIBLIOGRAFIE

- ČINČERA, Jan. Environmentální výchova: od cílů k prostředkům. Brno: Paido, 2007. Edice pedagogické literatury. ISBN 978-80-7315-147-8.
- KUNC, Karel. Environmentální vzdělání a výchova. Praha: Ministerstvo životního prostředí České republiky, 1996. Services for universities. ISBN 80-7078-363-X.
- Doporučené očekávané výstupy: Environmentální výchova v základním vzdělávání. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2011. ISBN 978-80-87000-76-2.
- CÍLE A INDIKÁTORY PRO ENVIRONMENTÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ, VÝCHOVU A OSVĚTU V ČESKÉ REPUBLICE [online]. In: . prosinec 2011 [cit. 2020-02-23]. Dostupné z:
[https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/cile_indikatory_evvo_dokument/\\$FILE/OEDN-Cile_a_indikatory_EVVO-20110118.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/cile_indikatory_evvo_dokument/$FILE/OEDN-Cile_a_indikatory_EVVO-20110118.pdf)
- Intergovernmental Conference on Environmental Education, Tbilisi, USSR, 14-26 October 1977: final report. In: UNESCO digital library [online]. 1978 [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000032763>
- Environmentální výchova z pohledu učitelů. Brno: Munipress, 2016. ISBN 978-80-210-8440-7
- PIKE, Graham; SELBY, David. Globální výchova. Praha: Grada, 1994. ISBN 80-85623-98-6
- Metodický pokyn MŠMT k zajištění environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty (EVVO). Praha: MŠMT, 2008.
- PALMER, Joy a Philip NEAL. The Handbook of Environmental Education. Routledge, 1994. ISBN 978-0415093149.
- Rámcový vzdělávací program pro gymnázia. [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2007. 100 s. [cit. 2020-01-28]. ISBN 978-80-87000-11-3. Dostupné z WWW: <http://www.nuv.cz/file/159>,
- *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*, Praha: MŠMT, 2016
- BLABLA HUBKOVÁ, Veronika. Příběh skříně - o tom, jak funguje módní průmysl. 2. Broumov, 2018
- ADEME / UNIVERSAL LOVE. Le revers de mon look. France: Grand public / particuliers, Jeunesse, Associations, 2019. ISBN 979-10-297-1052-

- KULHÁNKOVÁ, Tereza a Zuzana RUFEROVÁ. Šaty dělají člověka...A kdo dělá šaty?. Brno: NaZemi, 2012
- DVOŘÁKOVÁ, Markéta. Projektové vyučování v české škole: vývoj, inspirace, současné problémy. Praha: Karolinum, 2009. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 978-80-246-1620-9.
- Americká pragmatická pedagogika: John Dewey a jeho američtí následovníci. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990. Z dějin pedagogiky. ISBN 80-04-20715-4.
- ŽANTA, Rudolf. Projektová metoda: pokus o řešení pracovní školy. Praha: Dědictví Komenského, 1934. Časové otázky a rozpravy pedagogické.

ZDROJE

- <http://www.enviweb.cz/82064>
- <http://www.pavucina-sev.cz>
- <https://envigogika.cuni.cz/index.php/Envigogika/about>
- <https://www.epa.gov>
- NIJHUIS, Michelle. *Green Failure: What's Wrong With Environmental Education?* Interview in Yale Environment 360 with Charles Saylan, [online]. [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: https://e360.yale.edu/features/green_failure_whats_wrong_with_environmental_education)
- <https://www.fashionrevolution.org>
- <https://www.youtube.com>
- <https://www.fairtrade.cz>
- <https://future.fashion>
- <https://www.sustainyourstyle.org>
- <https://www.cbsnews.com>
- <https://waronwant.org>
- <https://theecologist.org>
- Toxické nitky. Greenpeace Česká republika, 2012
- LOJDOVÁ, Kateřina. Projektové vyučování: skripta ke kurzu 13.12.2012 [online]. , 1-22 [cit. 2020-01-28]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/978053-Projektove-vyucovani-skripta-ke-kurzu-13-12-2012-mgr-katerina-lojdova.html>
- <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/15665/pojmotvorny-proces-pedagogicky-konstruktivismus.html/>
- http://esfmoduly.upol.cz/elearning/konstr_m/
- ZORMANOVÁ, Lucie. Výukové metody v pedagogice: Třífázový model učení [online]. 09. 07. 2012 [cit. 2020-01-30]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/16247/VYUKOVE-METODY-V-PEDAGOGICE-TRIFAZOVY-MODEL-UCENI.html/>
- HORKÁ, Hana. Učitel a globální výchova. *Pedagogika* [online]. 1997, XLVII, 238-246 [cit. 2020-02-23]. Dostupné z: https://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?page_id=118&lang=cs

- <https://www.nazemi.cz/cs>
- <https://liborkyncl.estranky.cz/clanky/metody-rwct/skladankove-uceni.html>
- Respektneboli.eu
- CERULLO, Megan. Fashion industry's carbon impact bigger than airline industry's [online]. 19. 4. 2019 [cit. 2020-02-25]. Dostupné z:
<https://www.cbsnews.com/news/earth-day-2019-fashion-industrys-carbon-impact-is-bigger-than-airline-industrys/>

SOUPIS POUŽITÝCH OBRÁZKŮ

- Obrázek 1: GETTY IMAGES. BBC [online]. [cit. 25.2.2020]. Dostupný na WWW: <https://www.bbc.com/news/business-50312010>
- Obrázek 2: JUNRONG, Liu. 123RF [online]. [cit. 25.2.2020]. Dostupný na WWW: https://www.123rf.com/photo_52591754_spinning-machinery-and-cotton-yarn-barrels-in-the-production-workshop-luannan-county-hebei-province-.html
- Obrázek 3: GUANG, Lu. Trusted clothes [online]. [cit. 25.2.2020]. Dostupný na WWW: <https://www.trustedclothes.com/blog/2016/05/09/we-need-to-talk-about-npes/textile-dyeing-wastewater-in-hangzhou-bay-lu-guang/>
- Obrázek 4: BIRAJ. Deutsche Welle [online]. [cit. 25.2.2020]. Dostupný na WWW: <https://www.dw.com/en/bangladesh-garment-workers-face-menstruation-taboos/a-50951096>
- Obrázek 5: SEGURA, Alfonso. The fashion retailer [online]. [cit. 25.2.2020]. Dostupný na WWW: <https://fashionretail.blog/2019/04/22/mass-market-fashion-retailers/>
- Obrázek 6: VEGA, Gladys. Fashionista [online]. [cit. 25.2.2020]. Dostupný na WWW: <https://fashionista.com/2019/04/hm-transparency-suppliers-list-all-clothes>
- Obrázek 7: WILLMOTT, Leslie. Smart women on the go [online]. [cit. 25.2.2020]. Dostupný na WWW: <http://www.smartwomenonthego.com/its-time-to-take-control-of-your-closet/>
- Obrázek 8: SWAFFORD, Amanda. Hall County Truth [online]. [cit. 25.2.2020]. Dostupný na WWW: <https://hallcountytruth.com/dirty-charity/>
- Obrázek 9: BBC [online]. [cit. 25.2.2020]. Dostupný na WWW: <https://www.bbc.com/news/magazine-36498061>
- Obrázek 10: ISTOCK. W24 [online]. [cit. 25.2.2020]. Dostupný na WWW: <https://www.w24.co.za/Style/Fashion/Trends/fashion-waste-this-is-how-long-it-takes-your-clothes-to-decompose-20180118>
- Obrázek 11: Forbes [online]. [cit. 25.2.2020]. Dostupný na WWW: <https://www.forbes.com/profile/stefan-persson/#5779bb5e5dbe>
- Obrázek 12: KULHÁNKOVÁ, Tereza a Zuzana RUFEROVÁ. Šaty dělají člověka...A kdo dělá šaty?. Brno: NaZemi, 2012, str. 26

- Obrázek 13: APPARELRESOURCES.COM. Carmen Busquets [online]. [cit. 25.2.2020].
Dostupný na WWW: <https://www.carmenbusquets.com/journal/post/fashion-waste-water>